

עלון חדשי שעי"י

בית הכנסת
דקהילת קדש עדת יראים
אושטרייך

עלון מס' 21

חדש אלול ה'תשפ"ד

... בַּחֲדָשׁ הַשְּׁשִׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֲדָשׁ הַזֶּה דְּבַר-יְיָ ... עָלוּ הָהָר וְהִבְאֵתֶם עִץ וּבְנִינוּ הַבַּיִת וְאַרְצָה-בְּנוֹ (ואכבד) וְאֶפְכְּרָה ...

ועשרת ימי תשובה תשפ"ה

בס"ד

דבר העורך

קוראים יקרים שלום וברכה!
אנו שמחים להגיש לפונכם את העלון העשירי
ואחד, עלון חדש אלול ועשי"ת.

ענייני המדורים המתפרסמים הפעם: **דבר יום ביומו**.
ברכת בינה וברכת תשובה. **דבר בעתו**: ענייני חדש
אלול עד עשי"ת (ועד בכלל). **מחזר החזב דבר**.
הערות בכמה עניינים המבוארים בעלון זה. **מאמר**
מענייני דיומא. המשך המאמר מעלון קודם. והפעם:
מחרב לבנין. מדור **משיב דבר** תגובות למכתבי
הקוראים. ואחרון חביב: מדור **מהנעשה והנשמע**
בקהלתנו. סיכום חדש תמוז וחדש אב (בחדש קודם
לא פורסם מדור זה), ותכניות חדש אלול ועשי"ת.

נשמח לקבל תגובות והערות בכל ענייני העלון;
yn0527167567@gmail.com. תרומות (ניתן גם
להנציח שמות לע"נ להצלחת וכדומה) תתקבלנה
בברכה. ניתן לתרום דרך 'ג'רדים פלוס' בקופה: **בית**
הכנסת עדת יראים - אושטרייך - מודיעין עילית.

בברכת התורה
שנה טובה
וכתיבה וחתימה טובה
יהונתן נוימן
קצות החשן 9/6 מודיעין עילית
0527167567. דוא"ל:
yn0527167567@gmail.com

דבר יום ביומו

בירור מנהגים הנהוגים בכל השנה

תפלת שמונה עשרה

הברכות האמצעיות

ברכת בינה וברכת תשובה

בעלון חדש שבט (עלון מס' 13) הבאתי את המימרא והברייתא במסכת מגילה יז:
אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא במאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים
תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר
ומיד מובאת הברייתא:

ת"ר מנין שאומרים אבות שנאמר: הבו לה' בני אלים
ומנין שאומרים גבורות שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז
ומנין שאומרים קדושות שנאמר: הבו לה' כבוד שמו
השתחוו לה' בהדרת קדש

הבאתי שיש שדייקו מלשון הברייתא 'מנין שאומרים...', שהיה פשוט להם שאומרים
את אותן ג' ברכות, ורק שאלו מנין שצריך לומר את אותה ברכה. על הברכות
האמצעיות שאלו 'מה ראו לומר וכו'', כי הן תקנה מאוחרת יותר. יש שכתבו
שמתחילה היו מתפללים ג' ברכות ראשונות, ואח"כ היה אומר כל אחד לפי מה
שצריך לו מהברכות האמצעיות, ואח"כ ג' ברכות אחרונות. (כמובן שלפי זה נוסח
הברכות האמצעיות היה פחות קבוע במסמרות מג' ראשונות וג' אחרונות. ואכן יש
שהביאו ראיה לכך משינויי הנוסחאות הרבים בברכות האמצעיות לעומת שינויי
הנוסחאות המעטים יחסית בג' ראשונות וג' אחרונות.

ברכת בינה

המשך הברייתא:

ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר (ישעיה. ריש סדר יב): והקדישו
את קדוש יעקב ואת א'הי ישראל יעריצו וסמיך ליה וידעו תועי רוח
בינה:

הברכה הראשונה מהברכות האמצעיות היא ברכת **בינה**. בברכה זו מבקשים על בינה וחכמה.

פתיחת הברכה בשבח. לפי רוב ככל הנוסחאות הנהוגות כיום פותחת הברכה בשבח אתה חונן לאדם דעת ומלמד (או: המלמד)
לאנוש בינה תוך כדי כתיבת הדברים, הראני אחד מיושבי בית המדרש כי הפתיחה 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה' נזכרת
כצורתה גם **במדרש רבה**, נשא, פרשה יא: כמה דמצלינן אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה.

ברכה זו היא הברכה היחידה מבין הברכות האמצעיות הפותחת בשבח ולא בבקשה. יתכן שהטעם שפותחת בשבח הוא: כיוון שזו ברכה ראשונה מסדר של ברכות, העדיפו לפתוח קודם כל בשבח לפני הבקשה (אף שכל עניין ג' ראשונות הוא שבח לפני הבקשה). בפירוש **עיון תפלה** שבסידור **אוצר התפלות** מובא טעם נוסף. הטעם הזה מובא בשמו של **מהרשד"ל**: לפי ששלוש ראשונות כולן שבח לכן התחילו גם את האמצעיות בשבח, כדי להסמיך שבח לשבח ולעבור בהדרגה משבח לבקשה. טעם אחר מובא שם: ... שזה נתקן בשביל מוצ"ש ... ובשם אבודרהם ... אין לו לתבוע צרכיו קודם שיבדיל ולכך קובע ההבדלה בברכת חונן הדעת שהיא ראש לכל הצרכים, והכי איתא בירושלמי אסור לאדם לתבוע צרכיו עד שעה שיבדיל, עכ"ל. ולכך תקנו לנו חכמים להתחיל הברכה בשבח ולהבדיל ואח"כ לבקש וחננו וגו', ומשתקנו נוסח זה במוצ"ש הניחוהו גם לכל ימות החול. ומזה ראייה לדעת הסוברים שצרכים להתחיל במוצ"ש אתה חונן ולא אתה חוננתנו. אכן, יש שפירשו כן בירושלמי עצמו, ועיי' שנחלקו אם מבדיל בתחילת הברכה או בסופה. יש לציין שתי נקודות בעניין זה: א. נראה שמנהג אר"י שהתקבל בסופו של דבר היה לומר הבדלה סמוך לחתימת הברכה (כך פלי הנוסחאות שבידינו). ב. לפי הנוסחאות של בני ארץ ישראל שבידינו, נוסח הברכה לא פותח בשבח, אלא מיד בבקשה⁴. יש עוד מה להעיר על ראייתו שבמוצ"ש מתחילים 'אתה חונן', אך אכמ"ל.

גוף הברכה. נוסח הבקשה: יש גורסים 'וחננו', יש גורסים 'חננו' בלא וא"ו, ויש האומרים רק במוצ"ש 'וחננו' בוא"ו. נוסח הבקשה: למנהג ק"ק פפד"מ ובנותיה: וחננו מאתך בינה דעה והשכל. ברוב הנוסחאות הנפוצות כיום הנוסח הוא: חננו (או: וחננו) מאתך דעה בינה והשכל' או: חננו מאתך חכמה בינה ודעת. נוסח 'חכמה בינה ודעת' זהו שינוי ששינה האר"י הקדוש. ואף היום, רבים מבני עדות המזרח אומרים כפי הנוסח הישן 'דעה בינה והשכל'. **בסידור רסע"ג** הנוסח דעה וחכמה ובינה והשכל. בצעירותי, כשלמדתי לראשונה מסכת מגילה, דייקתי מלשון התנא 'מה ראו לומר בינה', שהבקשה פותחת ב"בינה". אח"כ ראיתי שזכיתי לכוון לדיוקו של **היוסף אמצ'.** אמנם, כתב שם בעצמו שהתנא כינה כן ברכה זאת כאן, עיי' הפסוק עליו סמכו חז"ל לסמוך ברכה זו לברכת קדושה.

לכאורה אין ראייה מלשון התלמוד בעניין זה. בברכות נקראת ברכה זו 'חכמה': על המשנה האומרת 'הבדלה בחונן הדעת' מובא הטעם: א"ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה. לאחר מכן מובאת מימרא א"ר אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול, כאן נקראת הברכה 'דעה'. אף כאן אפשר לומר שכונה ברכה זו דעה, מכיוון שאחריה הביא מימרא נוספת של ר' אמי: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר: כי דעות ה'

הבדלה בחונן הדעת. במשנה בברכות פרק ה' משנה ב': והבדלה בחונן הדעת. ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. ר' אליעזר אומר בהודאה. ההלכה והמנהג כתי"ק, ואף ביו"ט החל במוצ"ש'ק אנו מבדילים בברכה אמצעית (ותודיענו!). שיטת ר"ע נדחתה לגמרי מההלכה. אך בסוגיה שם (לג.) נראה שיטת ר' אליעזר לא נדחתה לגמרי, וכן בירושלמי נראה כן. עוד יש לבאר לפי הסוגיה בבבלי בנדה דף ח. על נקודות אלו נעמוד אי"ה כשנגיע למנהגי ערבית מוצ"ש"ק. שם בעז"ה אביא את הצעתי גם לגבי ה'אויסברענגרי' בברכות כט. בסוגיה שם לגבי 'הביננו' במוצ"ש"ק.

ברכת תשובה.

לאחר ברכת בינה באה ברכת תשובה².

ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב (ישעיה. סדר ג, פס' ח): ולבבו יבין ושב ורפא לו

בברכה זו אין כמעט הבדל בין הנוסחאות המצויות כיום. אמנם, לפי חלק מנוסחאות בני ארץ ישראל נוסח הברכה הזו הוא לשון הפסוק השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. בכמה נוסחאות הוסיפו כי שובו שובו אמרת לנו ועל התשובה מראש הבטחתנו. כתב **הטור**: והברכה מתחת בה"א ומסיימת בה"א הרי עשרה כנגד יי ימים שבין ר"ה ליום הכפורים שמוזמנים לבעלי תשובה. יצויין כי בקהלתנו בחדש אלול ובעשיית מנגן החזן ברכה זו וברכת סליחה שאחריה, בנגון נבחר.

¹ אגב, לפי אחת מנוסחאות בני מערבא, פותחת הברכה בתיבה 'הביננו', וזהו ממש 'ראש כל ברכה' של רב כפי שמובאת המחלוקת בירושלמי לגבי 'מעין י"ח'.
² בזמננו יש "פני נפש" שלא מרגישים טוב עם נוסח ברכת המינים (בפרט הנוסח הישן), ולכן אומרים שבברכת המינים לא מתפללים על הרשעים שימותו, אלא על היצה"ר והסט"א וכו', ואחרי שיכלה יצר הרע יחזרו הרשעים בתשובה וכו' (וכמובן מצטטים "ברוריה אשתו של ר' מאיר וכו'"). בעז"ה כשנגיע לברכת המינים במסגרת זו, נעמוד גם על עניינים אלו. אציין רק כי לפי דבריהם, לא היה על שמואל הקטן לתקן ברכת המינים, אחרי שיש כבר את ברכת התשובה.

דבר בעתו

בירור מנהגים הנהוגים בזמנים שונים

מנהגים עליהם הרחבתי בשנה שעברה, מצויינים ב#. תמצא בעלון חדש אלול אשתקד (עלון מס' 8)

חדש אלול

כוונתו לכל פסוקי דזמרה. כלומר: היה מנגן פסוקי דזמרה במשך ג' רבעי שעה. אך בחדש אלול ועשיית שעה שלמה. תקיעות שחרית וערבית# קדיש לאחר קרה"ת בנגון ידוע של חדש אלול ועשיית.

נגוני חדש אלול# עוד בעניין נגון פסד"ז: בלקט יושר כתב על רבו התרומת הדשן שהיה מנגן 'ברוך שאמר' כנגד ג' חלקי שעה. 'ברוך שאמר'

ראש חדש אלול

בְּתוֹלְהוּ. כלומר: עניין התקיעה בחדש אלול הוא גם כדי לשמח את עם ישראל לקראת השנה החדשה.
נגוני ר"ח אלול#

קדושתא לר"ח אלול: **וביום אחד בששי**. על ענייני חדש אלול ושמחת תקיעת השופר בחדש אלול ובראש השנה. יש לשים לב לפתיחת הפיוט **וביום אֶחָד בְּשֵׁשִׁי בְּתַקַּע אֶתְחִילָה / לְשִׂמְחַ בְּמַחֹל**

שבת קדש פרשת שופטים והפטרת אנכי אנכי

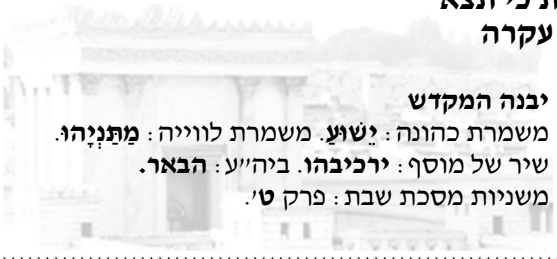

על הזולת **אני ראשון ואני אחרון** המופיעה במחזור וורמייזא לאמרה בשבת פרשת שופטים#
ושם הבאתי מה שתמהו על אזכור שר"ח, ועל הסברו הפשוט של הגר"א **ובר שליט"א**.
יצוין כי הזולת המדוברת מתאימה לכל שבתות הנחמה.

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **אביה**. משמרת לווייה: **ישעיה**.
שיר של מוסף: **זכור**. ביה"ע: **מי כמכה**.
משניות מסכת שבת: פרק ח'.

והוא רחום וברכו במוצש"ק ויו"ט (גם בעשי"ת) בנגון מיוחד.

שבת קדש פרשת כי תצא והפטרת רני עקרה

קרה"ת: 'תמחה' עד סוף הפס', קוראים הקהל לפני החזן. מפטירים 'רני עקרה', ההפטרה החמישית משבע דנחמתא.

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **ישוע**. משמרת לווייה: **מתניהו**.
שיר של מוסף: **ירכיבהו**. ביה"ע: **הבאר**.
משניות מסכת שבת: פרק ט'.

שבת קדש פרשת כי תבא והפטרת קומי אורי

לעולה לקריאת התוכחה מוסיפים 'מי שברך' בנוסח מיוחד.

הסבר בדברי הבריינתא הנזכרת לעיל, וטעם לכמה מנהגים סביב קריאת התוכחה, ע"י לקמן עמ' 13 במדור הרחב דבר.

קרה"ת:

בפסוק 'השקיפה', מרים הקורא את קולו. **קריאת התוכחה**. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה.

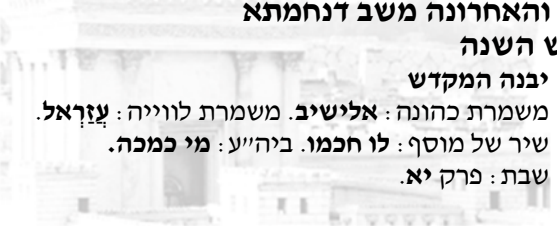
יבנה המקדש
משמרת כהונה: **שכניהו**. משמרת לווייה: **שמעי**.
שיר של מוסף: **ורא**. ביה"ע: **אז ישיר**.
משניות מסכת שבת: פרק י'.

לעולה לתוכחה קוראים לעלות לתורה בזו הלשון: יעמוד מי שירצה#. ואחד מהקהל (לאו דווקא הבעל קורא) עולה ומברך כדין. קריאת התוכחה טעונה ברכה לפני ולאהריה מעיקר הדין ולא משום גזירת נכנסים ויוצאים (ירושלמי, פ"ג דמגילה).

מהפסוק 'והיה אם לא תשמעו עד תיבות הכתבים בספר הזה', קורא בקול נמוך. ובקול גבוה: מילראה' עד 'את ה' אקיד'. וממשיך בקול נמוך: 'והפלא' עד 'ואין קנה'.

שבת קדש פרשת נצבים-וילך]

והפטרת שוש אשיש-השביעית והאחרונה משב דנחמתא שבת לפני ראש השנה

על חלוקת הפרשה לשני חלקים (בשנים בהן ב"ג המלך) #.
פיוטי שבת לפני ראש השנה #
הפטרת 'שוש אשיש' היא גם הפטרה של חתן בשבעת ימי המשתה. אאריך על כך אי"ה כשנגיע למנהגי נישואין.
במנחה וכן בבי' אין מקפידים על סדר הזיו לך.

יבנה המקדש
משמרת כהונה: **אלישיב**. משמרת לווייה: **עזראל**.
שיר של מוסף: **לו חכמו**. ביה"ע: **מי כמכה**.
שבת: פרק יא.

ציון # פירושו: בעלון אלול ועשי"ת אשתקד (עלון מס' 8), כתבתי או הרחבתי בעניין.

סליחות

תענית בעשרת ימי תשובה ובימי הסליחות שלפני ר"ה
זמן התענית. בדורות ראשונים. בדורות אחרונים.

ופזמון). בתקופה מאוחרת הנהיגו ברוב קהילות אשכנז ואושרייך ובנותיהן סדר סליחות קבוע שאינו משתנה. אין עניין בשמירה על סדר מסויים של סליחות¹ השינויים בין מנהגי אשכנז ומנהגי אושרייך אינם מהותיים כל כך (אם כי, ניתן לפעמים למצא התייחסות של הפוסקים למנהג כזה או אחר. וגם אז, כמובן אין זה עניין של דין, אלא של מנהג). הרבה פחות משמעותיים הם השינויים בין מנהגי הקהלות עצמן (כמו למשל: הבדלים בין מנהג פולין למנהג ליטא, או בין מנהג פד"מ למנהג אלזס).

פרט מעניין עליו עמדתי כבר בצעירותי: מבין מנהגי אושרייך ובנותיה (מזרח ומרכז אירופה), מנהג ליטא הוא המנהג הקרוב ביותר בפרטים רבים למנהג אשכנז².

אופן אמירת הסליחות: יש פיוטים הנאמרים על ידי החזן, ויש הנאמרים בהשתתפות הקהל. לשונות השייכים לחזן הנמצאים בתוך פיוטים, ואותן תיבות אומר החזן לבדו. היזמון נאמר ע"י החזן, והקהל עונים או את החרוז החוזר, או את כותרת הפיוט (תלוי במבנה הפיוט ובכוונת הפיוט).

מניין הסליחות בכל יום (לפני ר"ה, ער"ה, עשי"ת, ועיו"כ). לאחר הפזמון [והעקדה] אומרים פסוקי 'זכרונות', וביניהם מוסיפים לפעמים פזמון 'חטאנו' או 'זכור ברית' או 'שמע' (ולעולם בער"ה אומרים 'זכור ברית' אחד, וכן בתפלות יו"כ).

ג' פעמים וידוי#

רחמין ותחנונים. הבקשה **ר' רחום שמך**, נאמרת על ידי החזן. בבקשות **ענו ומי שענה**, הקהל עונים את התיבות החוזרות. # נפילת אפים. ואח"כ אומרים **מחי ומסי** בנגון מיוחד. לפי הטעמים שנאמרו לאיסור אמירת בקשות בארמית ביחיד, יחיד המתפלל במקום בו אין אומרים את הבקשות ביחד אלא כל אחד בפני עצמו, אינו יכול לומר הבקשות הללו. **מכניסי רחמים** בנגון ידוע. **מרו די בשמיא** בנגון ידוע, בו מנגנים עוד מספר פיוטים בימים נוראים. **שומר ישראל** בנגון נבחר. לאחר הסליחות אומרים קדיש עם תתקבל.

אחר הסליחות נתן זמן מספיק להתארגן לתפילה כראוי. # נוטלים ידים שוב (א"כ נטל ידיו לאחר עלה"ש).

זמן אמירת הסליחות סמוך לעלה"ש, בסוף האשמורת השלישית. אם לא יכול להשכים כ"כ, יאמר עכ"פ לפני הנץ. אך אפילו לאחר הנץ, עדיף יותר מאמירת הסליחות בחצות הלילה לפני שהולך לשכב לישון. על המנהג הנפוץ כיום בכמה קהלות, ועל ההפסד בהנהגה זו. החזן מברך ברכות השחר אחרי הסליחות. על אמירת הפסוקים שבסליחות לפני ברה"ת, כתבתי בעלונים חדש אייר וסיון פג (עלונים מס' 54) במדור **דבר יום ביומו**. אמירת **אשרי** לפני הסליחות#

רוב העניינים הנזכרים להלן, הובאו גם בקונטרס **יום סליחה**. אמירת פסוקי דרחמי **לך ד' הצדקה** וכו' משום לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל#. על המובא בסדר **טרויש** לעניין י"ג השתחויות אאריך בלי"נ במקו"א. לא מצאתי לו חבר בעניין זה, ואין לנו אלא להתפלל שנוכה במהרה לקיים באמת (ולא רק ברמז) מצוות השתחויה בבית אהינו, שלא נבנה אלא ע"י השתחויה כמאמרם ז"ל בבראשית רבא. פרשת וירא פרשה נו סימן ב. סדר הפסוקים שונה מקהילה לקהילה, מדפוס לדפוס (עד הדפוסים האחרונים) ומכת"י לכת"י. ידידי **הרב שמעון שוסטר שליט"א** אמר שבדק למעלה מעשרים כתבי יד, ולא מצא סדר פסוקים אחד הזהה לגמרי בשני כ"י. על סדרי הסליחות, ועל סוגי הסליחות ונגוניהן#.

פסוקים שלפני כל פיוט מהסליחות. השמטת פסוקי הסליחות ומה כוונת הס"ח שהובא במג"א בסימן ס"ח. בין כל סליחה וסליחה או פזמון, אומרים **מלך** וי"ג מידות.

סדר הסליחות: עד תקופה מאוחרת לא היה סדר סליחות קבוע, אלא בכל קהילה נקבע בכל שנה סדר סליחות לאותה שנה. בשלב מסויים נקבעו פיוטים או פזמונים מסויימים, לימים קבועים (וכן נקבעו כללים לגבי פיוטים מסויימים). אמנם, נראה שבזמן רבותינו הראשונים כבר נקבע בקהלות אשכנז ואושרייך סדר קבוע של סוגי הסליחות (למשל: בימי הסליחות שלפני ער"ה אומרים בכל יום ב' סליחות פשוטות

ערב ראש השנה

שחרית

א"א תחנון. הנגונים של יום שאין בו תחנון. **בשנה זו: אחרי שחרית מכריזים עירוב תבשילין.** אין ליהתרת נדרים נוסח קבוע, ולא ידוע על מי מרבתינו הקדמונים שהקפיד לומר דווקא בנוסח מסויים³. הולכים לבית הקברות#. בד' פרקים בשנה וכו'. ע"י לקמן במדור **הרחב דבר** (עמ' 13).

מחליפים את הפרוכת וכל כלי הקדש לאלה של ר"ה ויו"כ.

תענית ער"ה. המנהג הישן היה להתענות עד אחרי ערבית (שהסתיימה מבעו"י כבכל שוי"ט). והיו שנהגו להשלים. בתקופה מאוחרת הקילו להתענות עד זמן מנחה קטנה, ומאוחר יותר הקלו להתענות אפילו רק עד חצות היום. משכימים לסליחות, וראוי לסיימן לפני עלות השחר. אומרים לפחות י"ג פעמים י"ג מידות (מהן לפחות 'עקדה' אחת)!. על נוסח השלמונית **שלש עשרה מידות**!. על ה'זכור ברית' **אבדנו מארץ טובה**!. אומרים רחמין ותחנונים ונפ"א, כיוון שהתחילו לפני עלה"ש.

¹ בקהילת במברג שבגרמניה נהגו לומר סליחות כמנהג האשכנזים שבאיטליה. עובדה זו גרמה לאחד מכותבי קורות הקהילה, לקבוע שכנראה מוצא יהודי במברג הוא מאיטליה. אכן, אין כל אישור לקביעה זו. מה היתה הסיבה לכך שזהו הסדר שהתקבל אצלם? יתכן שהדפוס היה נאה ומשובח יותר מסדרי הסליחות של מנהג פד"מ. יתכן שסדר הסליחות הזה נדפס לפני נדפס סדר הסליחות כמנהג פד"מ. עכ"פ, סדר הסליחות אינו עקרוני כלל.

² כמו למשל: עקדה קודמת לפזמון, סליחה דרבת צררוני בכל תפלות יום כפור, ועוד.

³ לפני מספר שנים כתב על כך אחד מגדולי ישראל זצ"ל, והביא שאין עניין לומר דווקא את הנוסח שבסידורים, ואפשר לומר את העניין בקצרה. כשנדוע הדבר לכמה בריונים רשעים הידועים בבורותם ובבריונותם, הוסיפו פרט זה בכתבי הפלסטר שכתבו בלא"ה נגד אותו גדול. וזהו רק אחד מהמקרים בהם הראו בורותם הגדולה בכל ענייני התורה וההלכה, וכ"כ קל אצלם עוון ביזוי תלמידי חכמים. הקב"ה יחזירם בתשובה שלמה.

חדש תשרי - ירח האיתנים

ראש השנה יו"ט א' דראש השנה

אומרים איש לרעהו: לשנה טובה תכתבי.

סעודת ליל יו"ט

אכילת הסימנים. אין הקפדה מתי נאכלים המאכלים. אין הקפדה על מניין מסויים של בקשות# כל עשיית זמנם# כבכל בקשה שאדם מבקש מהקב"ה, אפשר (וצריך) להזכיר שם ה'. אין כל הבדל אם מרבה בבקשות או ממעט בבקשות. ע"י מה שכתבתי בעלון חדש מרחשון תשפד (עלון מספר 10), במדור **משיב דבר**.

מנחה ער"ה. בשנה זו אחרי מנחה מכריזים השכח מישהו לעשות עירוב תבשילין. ואם יש מי ששכח הולך לביתו לערב, וממתינים לו עד שחוזר (לפי הזמן שהוקצב ע"י הקהל). מערבית ליל ראש השנה. טעם ביטולה ברוב הקהילות#. השנה נאמר בעז"ה את המערבית **אמוני נבונים**. כופלים 'לעילאי רק ברי"ה ויו"כ ורק בקדישים שנתקנו לאמירת הש"ץ¹.

בעשרת ימי תשובה חותמים עושה השלום², במקום 'המברך את עמו ישראל בשלום'.

'סארגנס' (קיטל)

בתפילות הבוקר של ר"ה, ובתפילות יו"כ מכניסנו ועד צאתו, לובשים 'סארגנס' (קיטל) ומצנפת לבנה. ה'סארגנס' המקורי, צורתו כתכריכי אשכנז המקובלים, סגור מלפנים ומאחור, ומשלשלים אותו על הגוף דרך בית הצוואר הפתוח למעלה. חוגרים עליו אבנט לבן. בדור האחרון כמעט נשכח הבגד המקורי, והחלו ללבוש את הקיטל המצוי כיום (שאינו בגד מתיים כלל). יצויין כי בחסידות סקווירא לובשים את הקיטל הישן שהיה נהוג באשכנז. בשנים האחרונות ישנה התעוררות בעניין, ורבים מבני קהלת אשכנז מחדשים את המנהג הישן ללבוש את הבגד הנזכר. מצנפת לבנה נהוגה עד היום בקהלות אשכנז, הונגריה, ועוד. המנהג נזכר בספרי מנהגים רבים, כמו למשל **בלקט יושר**.

שחרית

אחת מחמש ההשכמות. 'יגדלי ויאדון עולם' בנגון ימים נוראים. רוב הברכות והמזמורים עד 'המלך' בנגון שבת, אך ברכות מסויימות ומזמורים מסויימים מנגן בנגונים מיוחדים. אם יש פנאי, מוסיפים בפסד"ז (בדרי"כ אחרי 'יושב בסתר') מזמורים מעניין היום. למנהג צרפת (מובא גם בסדר **טרוייש**. ע"ש) מוסיפים מזמור יז **שמעה ה' צדק**. אפשר להוסיף עוד מזמורים אחרים השייכים ליום כגון: כד. מז. פא.

סגנים. ב' אנשים חשובים עומדים אחד מימינו ואחד משמאלו של החזן# (בעלון אשתקד בפרק 'יום הכיפורים'). מקפידים על כך לפחות בזמן תפלת לחש,

אוכלים בשר בליל ר"ה ואצ"ל ביום (וע"י מדור **הרחב דבר**).

ובחזרת הש"ץ 'מלכויות זכרונות ושופרות' (וביו"כ באמירת סליחות של כל התפילות). במהלך היום, יכולים להתחלף עם ב' אחרים.

לפעמים מסייע אחד לחזן בנגונים מסויימים.

יוצר: **מלך אזור גבורה**. אופן: **כבודו אהל**. והחיות ישוררו#
זולת#: **מלך אמיץ ואיום**.

חזרת הש"ץ

קדושתא את חיל.

את הרהיט אתה הוא **להינו** אומרים באמירת סירוגין חרוז אחד חזן וחרוז אחד קהל. סדר הפיוט הוא: א' וב', ג' וד', וכן עד סוף הפיוט. כך גם פירוש הפיוט. על צורת האמירה המשובשת שהתקבלה בדור האחרון בקהילות רבות, ועל מה שגרם לכך בפיוט זה ובעוד פיוטים#.

הפזמון **אדרת ממלכה** נאמר על ידי החזן. הקהל עונים בסוף כל בית את הכותרת 'תעיר ותריע וכו'. בפיוט זה מזכירים את עוונות מלכות הרשעה, ואחר כל בית מהפיוט עונים הקהל 'תעיר ותריע / להכרית כל מרע' (מלשון רוע). כל המבין את הפיוט יווכח כי אם אין אומרים בכל פעם את הכותרת תעיר ותריע, ראוי הפיוט להאמר כקניה, ואין לו כלל שייכות לר"ה.

באתי לחלונתך (עם הכותרת **הסכת ושמע ישראל**) נאמר על ידי החזן, והקהל עונים את תיבות הפסוק שבסוף כל שורה.

¹ כן משמע גם בלבוש. ובדברי קהלת כתב שכל קדיש שמנגנים אותו בנגון ימים נוראים. לפי זה, גם בקדיש תקבל של ערבית ליל ר"ה אין כופלים (כי קדיש תקבל של ערבית, לעולם מנגנים בנגון חול, חוץ מליל יו"כ).

² המנהג הישן בכל קהילות אשכנז ואושטרייך בנותיהן, היה לחתום בתפילות עשיית 'עושה השלום' במקום 'המברך את עמו ישראל בשלום'. ובמהרי"ל כתב הטעם: 'לפי שעושה בגימטריא ספרא"ל והוא מלאך הממונה על הכתיבה ואנו מזכירים אותו עתה שיכתוב אותנו לחיים טובים ולשלום'. עכ"ל. השל"ה ועוד אחרונים פקפקו בזה, ויש שכתבו שהוא בגדר משנה ממטבע. ולכן כתבו שיש לחתום כבכל השנה 'המברך את עמו ישראל בשלום'. בדורות האחרונים בקהילות רבות במזרח אירופה (ואף בקהילות מסויימות בהונגריה) בטלו בהשפעתם את החתימה הזו. יש שביארו שמה שנמצא בקדמונים לחתום עושה השלום, כוונתם על 'עושה שלום במרומיו' (שינוי כזה אינו מובן כלל. ולא נמצא ביאור כזה אצל אף לא אחד מרבותינו הראשונים או ראשוני האחרונים). אמנם הערוך השלחן כדרכו במקומות רבים בספרו- העיד על מנהג מקומו שכבר לא נוהגים לשנות את החתימה בעשיית, אך הצדיק דווקא את המנהג הישן לחתום 'עושה השלום' וכתב: דבאמת ברכה זו דהמברך לא מצינו נוסחתה מפורש בש"ס ... ומצינו במסכת דרך ארץ שנוסחתה היתה עושה השלום. עכ"ל, ואכן חתימת 'עושה השלום' נזכרת פעמים רבות במדרשים קדומים. מקובל כי נוסח 'עושה השלום' הוא נוסח בני ארץ ישראל הקדום, אך יש ראיות לכך שגם בני בבל נהגו מתחילה לחתום בנוסח זה בכל ימות השנה. כאן המקום לציין, כי מנהג קהילות רבות בצרפת היה לחתום בברכת עבודה בימים נוראים 'שאותך [לבדך] ביראה נעבוד' (כמנהגו לחתום כך בחזרת הש"ץ במוסף של יו"ט). וכיוצא בצינו במקומות רבים שבזמנים מסויימים נוהגים כמנהג בני מערבא.

ציון # פירושו: בעלון אלול ועשיית אשתקד (עלון מס' 8), כתבתי או הרחבתי בעניין.

התוקע נוטל את השופר בידו כשבמרך את הברכות#.
אף במקומות בהם נוהגים לעמוד בתקיעות דמיושב, מ"מ
המגביהים את ב' ספרי התורה, ואוחזים אותם בידיהם
יושבים. כמו כן, המקרא יושב בזמן תקיעות דמיושב.

צליל התקיעה השברים והתרועה# תקיעה: קול פשוט
וארוך, מתחיל בקול נמוך ועולה הרבה מאד עד שנעשה
חזק ביותר.

הן השברים והן התרועה הם קול אחד ארוך עולה
ויורד: שברים- ג' קולות מחוברים עולים ויורדים,
תרועה ט' קולות מחוברים עולים ויורדים (מקורות לכך
בשרשי מנהג אשכנז ח"א).

אפי"ד עם הכותרת **מלך ממלט** שייך לחזן (בנגון ידוע עתיק
מאד). **בדברי קהלת** כתב שמקפידים שרק החזן יאמרו. בעלון
חדש תמוז ותחלת אב (מס' 19) במדור 'דבר יום ביומו' הבאתי
את הטעם שכתבתי כבר במקום אחר: כי שם מודיע
החזן שבא לקדש את השם, והוא כמו **נקדש** או
נעריצד, שלפי מנהגו (המבואר ב**שוי"ע**) רק החזן
אומרו (וכן בעוד פיוטים דוגמתו).

אדירי איומה עם הכותרת ה' **מלך וכו'**. עניין הפיוט:
המלאכים ועם ישראל ממליכים את ה'. חלק
מהחרוזים מדבר על עם ישראל וחלק מהחרוזים מדבר
על המלאכים.

הפיוט הזה מקושר עם הפיוט **לא עורך דין**.

כבר כתבתי בעבר כי הסילוק מחולק לכמה חלקים, וכל חלק
ממנו נאמר על ידי החזן והקהל כפי המצויין במחזורים שלנו.
פיוטי קדושה: **אז מאז**. כשאומרים פיוטי קדושה, א"א את
קטעי הקישור הקבועים 'אז בקול' ו'ממקומד', אלא רק את
הפיוט שחובר במקום הקטעים הקבועים הנאמרים בשבת
וי"ט (כלומר: אצלנו הם קבועים. אך גם הם פיוט). ברוב
פיוטי הקדושה, יווכח כל המבין לשון הפיוט, שזו היתה כוונת
הפייטן (כגון: 'להצדיקם ביום דין שמוע שנית מ'איהיהם להיות
לכם לאהים' אך אם אומרים 'שמוע שנית מ'איהיהם אחד הוא
איהינו', לא מובן כלל מה ישמיענו).

כמו בכל פיוטי הקדושה, גם כאן חיבר הפייטן פיוט לקטעי
קישור לפסו' 'שמע' ו'להיות', כי לפי מנהגו בכל אמרו פסוקים
אלו בכל קדושה (ע"י עלון מס' 19, מדור דבר יום ביומו).
הרשות ביד החזן לדלג את הקטעים הללו, או לאמרם ללא
הפסוקים, ולמעשה אין איסור לומר 'קדושה רבה' בשחרית.
לאחר קדושה ממשך התפילה ללא פיוטים. ברכת כהנים.

אבינו מלכנו מתחילתו ועד סופו בנגונים ידועים.

אחר קדיש תתקבל: **שיר של יום**.

קרה"ת וההפטר.

בדרך כלל, מתקיימת דרשה קצרה לפני קריאת התורה.

א"א בקשות בשעת הוצאת ס"ת#.

קוראים ביום הראשון וה' **פקד**. ומפטירים ב**שמואל**.

תקיעת שופר

תיכף לאחר סיום ברכות ההפטר# נגשים לתקיעת שופר.

א"א מזמורים³ או פסוקי קרי"ע שטי"ן⁴ לפני התקיעות.

³ אף לפי המסורת שלנו, שאין נוהגים לומר מזמור מז לפני התקיעות, ודאי שאין איסור בדבר. אך נוהגים לומר מזמור זה, שימו לב לכך שמזמור זה מלא
בלשונות של שמחה, וכל עניין התקיעה והתרועה נזכר שם בהקשר לשמחה. משום מה, ברוב הקהילות בהן נהוג לומר מזמור זה ז' פעמים לפני תקיעת שופר,
אומרים אותו דווקא באופן המעורר יותר לבכי, ולא לשמחה. עמדתי כבר במקום אחר על שרש תופעות מסוג זה.

⁴ באשכנז לא ידוע על עניין באמירת פסוקים של קרי"ע שטי"ן, לא בפסוקים אקראיים ולא באותיות תמניא אפי (מזמור קיי"ט), אולי יתכן שהיתה איזו הנהגה
כזו אצל הבאים בסוד ה' וכו', אך מעולם לא נשמע שנהגו עניין כזה בצבור. בשנה שעברה פורסמה תפלתו של החת"ס שהתפלל כשהתרגשה צרה על ק"ק
פרעשבורג. נזכר שם שאמרו מתמניא אפי אותיות קרע שטי"ן. בעלון חדש מרחשון תשפד (עלון מס' 10) מאמר 'דברי הצומות וזעקתם', הערתי על כמה נקודות
בתפלה זו. בין הדברים כתבתי שהחת"ס נהג כן כנראה לפי מנהג חדש שראה בפרעשבורג. זאת ועוד, החת"ס עצמו נהג לפעמים מנהגים שמקורם אצל חכמי
הקבלה הספרדים, ולעיתים סותרים את קבלת חסידי אשכנז.

⁵ כל שכן שאין אומרים בקשות בשחרית לפני שמתחיל 'המלך'. ראיתי כמה מחברים שהביאו דבר זה כמנהג. ראיתי מי שכתב: הקדמונים לא חששו להפסק.
בארחות חיים... כתוב: "ואחר פסוקי דזמרה יעמוד ש"ץ ויתודה ויאמר פיוטים...". וכ"כ בכלבו... הרי שהתירו אמירת תחינות כמו אמירת פיוטים
אחרים... עד שבא הלבוש וקרא תגר על החזנים המפסיקים בתחינות והורה לאמרן קודם ברוך שאמר. עכ"ל של אותו מחבר שמביא שם עוד מהאחרונים
שאסרו דבר זה. וכל הקורא דברי, מבין שהאחרונים באו לבטל דבר שנהג משך מאות שנים "עד שבא הלבוש וכו'". אכן, המעיין במקורות שהביא אותו מחבר
(ה'ארחות חיים' וה'כלבו'), יווכח שלא מדובר בתחינות, אלא בפיוטים השייכים לנשמת ולעניין היום, ומקומם של פיוטים אלו הוא שם, בדיוק כמו פיוטים
שאנו אומרים בתוך ברכות קריאת שמע. זאת ועוד: בכלבו כתוב שסיים פסוקי דזמרה, ולפני נשמת אמר את הפיוטים, ומדובר בפיוטים שחוברו על מנת
להאמר לפני נשמת. הפסק באמצע 'נשמת' וכ"כ באמצע שבח (אחרי ה'א... הגדול... הגבור... והנורא... ולפני 'המלך'), הוא דבר שאינו מתקבל על הדעת כלל.

⁶ מי שהתפלל בלחש שבע (כמו בכל יו"ט), יצא ידי חובת מוסף. אך צריך לשמוע מהחזן את כל התפילה מתחלה ועד סוף כדי לצאת ידי חובת הברכות מלכויות
זכרונות ושופרות. כן מבואר בירושלמי, ובזמן הראשונים נהגו כן בקהלות רבות. מי שהתפלל בלחש תשע ברכות, אין כל עניין לצאת ידי חובה מהש"ץ בתפלתו
(חוץ ממה שחייב כל אחד להאזין לחזרת הש"ץ בכל תפלה ובכל ימות השנה). וע"י בפירוש בעל המאור על 'למה תוקעין ומריעין כשהם יושבים וכו'.

אותה ברכה. בתקיעות של **יוסי בן יוסי** (אותן אנו אומרים ביו"ט ב') השתמרו הפסוקים, ומהאות ס' והלאה אומרים פסוק אחד אחר כל אות. התקיעות של **הקליר** היו ארוכות יותר: אחר האות ת' באו הבתים בהם חתם את שמו, ובבתים הללו שילב את הפסוקים (סדר הפסוקים אצלו: פסוקי תורה, פסוקי כתובים, פסוקי נביאים. ולא כמו יוסי בן יוסי שהביא ג' פעמים אחד של תורה, אחד של כתובים, ואחד של נביאים. מסיבה כלשהי, לא נשמרו הקטעים בהם באות אותיות שמו, ועד שנתגלו פיוטי הגניזה לא היו ידועים כלל, ואת התקיעות של הקליר אמרו עם הפסוקים הקבועים במחזורים של כל קהילה⁹. לאחר שהנהיגו לומר את הפיוטים בנוסף לנוסח הקבע, היו שלשה מנהגים: ברוב קהלת אושטרייך נהגו לומר את הפיוט לפני הנוסח הקבוע (כך נהגו גם בקהלות רבות בצרפת), מנהג אשכנז לאמר את הפיוט לאחר נוסח הקבע לפני הפסוקים (ובתקיעתא של יוסי בן יוסי משולבים בתוכה). מנהג שלישי שנהג כנראה בקהילות מסוימות בצרפת: לומר את הפיוט **לאחר הפסוקים** (וכמובן שדלגו על הפסוקים שאצל יוסי בן יוסי). מנהגו זה כמנהג אשכנז. מנהגו כהגאונים: למלכויות תשרי, לזכרונות תשרי, לשופרות תשרי, כמנהג רוב רבותינו הראשונים#.

ל' קולות לאחר התפילה# ועוד ל' קולות להשלים למאה# לאחר מוסף: שיר של ר"ה: פ"א.

סעודת יו"ט. אָכְלוּ מִשְׁמַנִּים וְשָׂתוּ מִמִּתְקִים וְשִׁלְחוּ מִנֹּחַת לְאֵין נֶכֶן לֹא כִּי-קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדַגְנוּ. אוכלים בשר בהמה כבכל יו"ט. גם ביום רגילים לאכול דברים שיש בהם סימן טוב. לאחר הסעודה או בזמן אחר, הולכים לומר **תשליך**.

תקיעות על סדר הברכות מלכויות זכרונות ושופרות

אחד משני היסגנים' אומר בנגון את הבקשה או"א **היה עם פפיות**. חזן בנגון ידוע ירשות' אוחילה.

תקיעות.

מתחילה נאמרו ה'תקיעות' (פיוטי מלכויות זכרונות ושופרות) כגוף הברכה, ובתוך הפיוט השתלבו הפסוקים של

מנחה. מתפללים מנחה בשעה הרגילה כבכל שבת ויו"ט. לאחר מנחה אין מתפללים מיד ערבית, כפי שיבואר לקמן.

יו"ט שני של ראש השנה

שהחינו בליל ב'. #. ויש עוד להאריך אם שייך כן כיום. העירני הגר"א ובר שליט"א איש ירושלים כי החושבים כל כך על הפרי החדש, עלולים לשכוח את עיקר עניין ברכת שהחינו: השמחה על עיצומו של יום. יש לזכור זאת גם בברכת שהחינו על תקיעת שופר בבוקר, השמחה היא על קיום המצוה.

התפילות כמו ביו"ט א'. הפיוטים והפסוקים של יו"ט ב'. מספר שינויים בין יו"ט א' ליו"ט ב': **ערבית**. מכיוון שאין מכינים מיו"ט לחברו, נהוג ברוב הקהילות לאחר תפלת ערבית של ליל יו"ט ב' דר"ה עד צאת הכוכבים. אמנם, נראה שהמנהג הישן לא היה כך. למשל בק"ק **מגנצא** לא נהגו לאחר תפלת ערבית של יו"ט ב' בקהלתנו עשינו פשרה: מאחרים מעט תפלת ערבית, אך אין ממתנינים עד צאה"כ. הזמן שנקבע הוא: 13.5 דק' לאחר השקיעה (שהוא זמן צאה"כ לפי השיטה המקדימה ביותר). ומכריזים שאין לעשות מלאכה לצורך יו"ט ב' עד צאה"כ. תפלת ערבית כמו בליל א'. מערבית לליל ב'.

קרה"ת: פרשת העקדה. ההפטרה: בירמיה סדר יז, פס' יח תקיעת שופר. מברכים שהחינו גם ביום ב'. **מנחה**. מכיוון שהשנה חל יו"ט ב' בעש"ק, מקדימים להתפלל מנחה כמו בכל עש"ק¹⁰.

⁷ הפירוש של מילה זו: עוברים אחד אחד, במקפז. המילה נוקר ביוונית ובעוד שפות רבות - לפעמים מילה אחרת דומה לה, כמו המילה נמבר באנגלית - פירושה: מספר. בארץ ישראל שלטו היוונים שנים רבות, ולכן נוספו בשפה המדוברת מילים רבות שמקורן ביוונית (כמו למשל המילה "פרוזבול", ששמשה לשטר בעל משמעות דומה לפרוזבול ההלכתי). בבבל, בה לא הכירו את השפה היוונית, הוצרכו לתת נוטריקון למילים כאלה, כדי שהלומד יזכור יותר טוב. הוא הדין למילה 'נומרוך', שמאוחר יותר הועתקה כשתי מילים 'כבני מרוך'. הארכת על כך לפני מספר שנים בהרצאתי בימטמוני ארץ.
⁸ ושם בהערה 3 כתבתי: בשנים האחרונות הלחין מאן דהו נגון למלים הללו. אולי הנגון הזה מרגש, ומסיבה זו קבלוהו חזנים רבים, אך כפי הנראה לא הבין המלחין את פירוש הפיוט. ויאמרו לך חוסיד / בצדק עמוסיד / תוקדש אדון על כל מעשיך' כלומר: חוסיד יאמרו 'תוקדש אדון וכו'. אח"כ באה פסקה חדשה: 'כי מקדישך וכו'. במקום לשיר כפי הפירוש, שר אותו זמר (ואחריו 'תלמידיו') בצורה משובשת: ויאמרו לך חוסיד / בצדק עמוסיד'. כאן מפסיק הנגון, ואיננו יודעים מה יאמרו. וממשיך 'תוקדש אדון על כל מעשיך, כי מקדישך וכו'. שוחחתי פעם עם יהודי מכובד על עניין זה (ועל עוד כיוצא"ב), הלה הסביר בטוטי"ד שיש אנשים שהנגון הוא העיקר אצלם - אצלם זה מה שמחזיק אותם וכו'. טענה הנשמעת כבר שנים רבות. כמה חבל שמבלי משים אנו מחנכים את ילדינו-תלמידינו להתפלל בלי להבין, ובמקום שהנגונים הערבים יסייעו לנו בתפלה, מסייעת התפלה לנגונים.
⁹ גולדשמידט במבוא **למחזור של ראש השנה כמנהגי אשכנז לכל ענפיהם** עמ' מה, הביא את הקטע החסר בתקיעתא של הקליר לשופרות. בעניין שיטת הקליר ושיטת ר' יוסי בן יוסי בסדר הפסוקים, כדאי לקרא את מאמרו הנפלא של הגר"א ובר שליט"א בעניין.
¹⁰ במקורותינו לא מצאתי זכר למה שיש אומרים שבשבת הסמוכה ליו"ט, אין דין תוספת שבת.

ש"ק פרשת האזינו שבת שובה

י' כי שם ה' אקרא' שבפרשת השבוע). זולת: אל לאהינו.
דרשת שבת שובה אחרי תפלת שחרית. לפני קריאת התורה #.

קבלת שבת. כרגיל, אך ב'לכה דודי' מדלגים 'התנערי מעפרי'.
כלי קדש. פרוכת ומכסאות של שב"ק.
ערבית. ערבית של שב"ק (עם הוספות ושינויים של עשי"ת).

קרה"ת. פרשת האזינו. הזי"ו ל"ד #
מפטירים בתרי עשר, הושע. סדר ג',
פס' מז: שובה ישראל עד יכשלו בס'.
ומוסיפים בשנה זו את הפסוקים
ביואל, סדר ד', פס' מ': תקעו שופר.
ערבית מוצש"ק: כבכל מוצש"ק.

יבנה המקדש

משמרת כהונה: יקים. משמרת לווייה: חשביהו.
שיר של מוסף: כי ידון. ביה"ע: הבאר.
משניות מסכת שבת: פרק יב.

שחרית
השנה נאמר אי"ה את שלשת
הפיוטים (יוצר, אופן, זולת) של
הראב"ן. יוצר: אור עולם קראו.
אופן: כי אם שם (מיוסד על הפסוק

עשרת ימי תשובה

מנהגי תפילה כמו בחדש אלול. שומר ישראל בשחרית.

הוספות ושינויים של עשי"ת.

סליחות ורחמין. בד"כ אומרים בכל יום 'פתיחה', ג' סליחות
מעניין התשובה, 'שלישיה' שלמונית' יעקה' ו'פזמון', ע"פ
רוב פזמון אחד בין הזכרונות ('חטאנו', 'זכו"ב' או 'שמע').
לפני מכוניסי רחמים אומרים 'תחינה'.

יבנה המקדש

משמרת כהונה: חפה. משמרת לווייה: שובאל.
שבעת ימים קודם יום הכיפורים וכו'

צום גדליה

שחרית. במקומות מסויימים בתפילה מנגנים נגון עצב (כמו
בימי בין המצרים). קרובות לצום גדליה: אָבֵל במר נפש.
בתעניות, גובים צדקה עבור עניי ארה"ק ועניי ירושלים.
מנהגי תעניות, בעלון חדש תמוז פג #.
סליחות במנחה אם יש פנאי #.

ע"י מאמר אבלות החרבן עלון חדש תמוז ותחלת אב (19)

בד' תעניות: עוטפים את ספר התורה במעיל שחור.
סליחות. מקפידים לומר כמה סליחות המיוחדות לצום גדליה.
על הנהוגים לומר סליחות בחצות הלילה טרם לכתם לישון #.

ערב יום כיפור

גדולים המאירים, ולא הנרות המצויים כיום, שאינם מיועדים
להאיר ממש.

אומרים רק מעט סליחות, ומסיימים לפני עלות השחר #.
כפרות. עושים כפרות על תרגול. בקדמונים לא נזכר זמן
הראוי יותר לעשיית הכפרות. רבים נוהגים לעשות בעלה"ש
אחר הסליחות קודם התפילה, ויש שכתבו טעמים לכך ע"פ
סוד. יתכן שהמנהג התקבל באשכנז עקב ההפסקה בין
הסליחות - שהסתיימו זמן רב לפני זמן טו"ת - לשחרית.
בשחרית נגוני יום שא"א תחנון ונגוני ועשי"ת. א"א 'מזמור
לתודה' #. בשנה זו: אומרים אבינו מלכנו בשחרית עיו"כ.
הולכים לבית הקברות ונותנים שם צדקה לעניים.
סעודת הבקר. אין מקפידים לא לאכול מאכלי חלב בבוקר.

מנחה של ערב יום הכיפורים

מנחה גדולה. וידוי בתפלה בלחש #. קרובה כל נדרים #.
אחרי מנחה, מוכרים את זכות הדלקת הנרות של יוה"כ.
הקונה מדליק את הנרות בעוד היום גדול.
מלקות #.

סעודה מפסקת

אוכלים דגים בסעודה מפסקת, או בסעודה המוקדמת
יותר.
בסיום הסעודה המפסקת שותים מים ואוכלים פרי
מתוק וקר, כגון מלון או אבטיח וכדומה⁴.

נרות יום הכפורים

כל זכר (ולא נקבה), גדול או קטן, מביא נר שעווה גדול
הדולק מעת לעת, להדליק בביהכ"נ. ודווקא נרות

יום הכיפורים

ערבית ליל יום כיפור

כל נדרי. החזן אומר ג"פ על דעת המקום. ואח"כ ג"פ כל נדרי
בנגון הידוע. ונסלח. סלח נא.
בברכת שהחינו מכוון החזן להוציא את הקהל. צריך ללמד
לנשים, וכן לחולים ל"ע ומשמשיהם שאינן נמצאים בבית
הכנסת, שיש לברך כל אחד בפני עצמו 'שהחינו' על עצמו של
יום. וכן יש להודיע זאת, אם אינם נמצאים בביהכ"נ בזמן
שמברכים ברכת שהחינו.
בשב"ק: מזמור שיר ליום השבת². י"א כמו ביו"ט החל בשבת.

לובשים בגדי מתים בכל תפלות היום.

הזוכה בהדלקת נרות של יוה"כ, מדליק את הנרות מבעו"י.
הסגנים (ע"י לעיל עמ' 5) או מחליפיהם עומדים על יד החזן
מתחילת כל נדרי ובכל תפילות היום, או לפחות בזמן תפלת
לחש ובשעת הסליחות והוויודים שבכל תפילה. לפעמים,
מסייע אחד מהם לחזן בפיוטים וסליחות.

¹ במהרי"ל כתוב שראה ברבותיו ... שאכלו פרי שקורין 'ערד עפלי' ... להתקרר ולהשמר בנקיות. עכ"ל. התרגום החפשי של 'ערד עפלי' הוא: תפוח אדמה, אך הפרי הנקרא כן כיום, לא היה מצוי באירופה לפני גילוי אמריקה (ואף אין רגילים לאכלו קר). יש אומרים שהפרי הנקרא ערד עפל, הוא המלון.
² הנהוגים לאתר תפלת ערבית עד הלילה, אין כל עניין להזדרז באמירת מזמור שיר לפני השקיעה, כי בלא"ה כבר קבל על עצמו קדושת היום בברכת שהחינו.

יו"כ). סליחת השלמה: ה' שמעה תפלת הלילה. לזכרונות: שמע: **אמון פתחי תשובה**. המשך פסוקי זכרונות. וידוי בקול#. על הפיוט **אתה מבין**#. **יו"כ בשב"ק: מסיימים 'הרחמים והסליחות'**. קדיש תקבל. אחר 'עלינו': **יגדל בניגון המכונה 'מתים נגון'**#. יש הנעורים כל הלילה זכר ליקירי ירושלים שהיו נעורים כל הלילה, כדי שישמע הכהן הגדול קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו.

שירות ותשבחות על ידי יחידים כל הלילה# **תהלים**. רבים נוהגים לומר כל ספר התהלים בליל יו"כ. יש משכימים ב' או ג' שעות קודם היום וגומרים אז כל התהלים, ויש המסיימים ב' ספרים (מתוך ה' שבתהלים) אחר תפילת ערבית, וג' הנותרים קודם שחרית. אין מנהג קבוע בזה.

פיוטי השבח של ליל יו"כ אינם קבועים. מסכת שבת (בלימוד הקבוע ע"פ סדר המשמרות): **פרק י"ג הנעורים כל הלילה, יזהרו לקרא קריאת שמע קודם חצות**.

סליחות ערבית

אומרים מזמור אחד או שנים מעניינו של יום (סדר המזמורים: לקמן בשחרית בפסוקי דזמרא (עמ' 9). מתפללים ערבית מבעוד יום כבכל שוי"ט. מערבית: **מי ו' כמוד**. פסוקי **ושמרו** ואח"כ **כי ביום הזה**. **ברכה מעין שבע**.

לפי מנהגנו אומרים סליחות בכל אחת מתפלות יום הכיפורים, כפי שיבואר לקמן. אמנם, אמירת סליחות בערבית אינה כסליחות שבשאר תפלות היום. יש מהגאונים שלא אמרו כלל בערבית (כך למשל **בסדר רסע"ג**, וכן **בטור** בסי' תר"כ בשם **תשובות הגאונים** לא הביא כמה סליחות אומרים בערבית)#. למעשה, אנו אומרים לפחות ה' פעמים **ויעבור** בתפלת ערבית. אין מאריכים בסליחות בלילה.

השנה נאמר אי"ה את הסליחות: **סלח נא. יום יום (אמנם כ) #**. פזמון: **כי הנה**. פזמון נוסף: **יומם יצו ו' (מיוחד לליל**

שחרית יום הכיפורים

רוב האריכות היא לא בנוסח הקבע שבתפילה, אלא בעיקר בפיוטים הנוספים (שגם הם חלק מהתפילה, אף שאינם חובה). בראש השנה, כל הפיוטים הם פיוטי שבח בלבד (לפעמים אולי נמצא בהם קצת נוסח של בקשה), אך ביום כיפור ישנם כמה סוגי פיוטים. במסגרת זו נעמוד על ההבדלים ביניהם, ועל דרגת חשיבותם.

כתב **הטור** בשם **רב עמרם גאון**: ואומר במגן ובהמלך הקדוש דברי ריצוי וסליחה ולא דבר קצוב הוא ולא חובה... ומה שירצו או להרבות או למעט **הרשות בידם**... אבל **סליחות ורחמים חובת היום הם**. עכ"ל. ועי' ב"י שם, והפרישה כתב: **דברי ריצוי וסליחה**. ר"ל דבר ריצוי המביאין לידי סליחה, ... אבל אין אנו מבקשין על רחמים שיסלח לנו עד ברכה האמצעית עכ"ל.

בכל תפלות היום, ג' פיוטי הקדושתא הראשונים מדברים מהזכרת זכות האבות הקדושים (בימגן': אברהם. בימחיה': יצחק. בימשלש': יעקב). בפיוטים שבג' ראשונות אפשר להרבות או למעט, אך לא להשמיטם לגמרי, ואומרים פיוטים שיש בהם ריצוי והזכרת זכות אבות (אין זה חובה, אלא שכך המנהג). על הפיוטים שאחריהם (ועדיין בתוך ג' ראשונות) אמרו: 'ומה שירצו להרבות או למעט הרשות בידם'.

אבל סליחות ורחמים חובת היום הם, וביארו רבותינו האחרונים שבהם צריך להאריך רוב היום. כמה סליחות ורחמים צריך לומר, והיכן אומרים אותן, יבואר לקמן.

פיוטי ריצוי ושבח

השנה אי"ה נאמר **בשחרית** את הקדושתא **שושן עמק** (לפי מנהג האיטליאני ועוד, נאמרת בשחרית, ויתכן שלכך נועדה).

פיוטי הקדושתא עד **ובכן ואתה כרחום**. אל תזכר לנו. עוברים לפיוט **ובכן אך חנון אתה**. אך אתים שבקדושתא 'אמצת עשורי' (הנדפסת בשחרית).

אחת מחמש ההשכמות. משכימים ביותר, ומעט לאחר עלות השחר, מתחיל החזן **יגדל**. הפסקות בין התפלות#

'יגדל' ו'אדון עולם' בנגון ימים נוראים. רוב הברכות והמזמורים עד 'המלך' בנגון שבת, אך ברכות מסויימות ומזמורים מסויימים מנגן בנגונים מיוחדים.

מוסיפים בפסד"ז -או בזמנים אחרים במשך היום- מזמורים מעניין היום (המזמורים נדפסו במחזורים של קהלתנו). המזמורים הם: יז **תפלה לדוד**. שמעה ה' צדק. כה. **לדוד**. אליך ה' נפשי אשא. לב **לדוד משכיל**. אשרי נשוי פשע. נא. **מזמור התשובה**. למנצח. בבא אליו. סא. **למנצח**. לך דומיה. פה. **למנצח**. רצית ה' ארצך. פו. **תפלה לדוד**. הטה ה'. קג. **לדוד**. ברכי נפשי.

קד. **ברכי נפשי**. קיג **הללויה**. הללו את שם. קכ. **שיר המעלות**. אל ה' בצרתה לי. קכא **שיר למעלות**. קכג **שיר המעלות**. אליך נשאתי. קכד **שיר המעלות לדוד**. לולי ה' שהיה לנו. קל **שיר המעלות**. ממעמקים.

רשות לנשמת ליו"כ בשב"ק: נשמת המתענה. לרבינו המאירי

יוצר ליו"כ החל בשב"ק: וידבר אמרי נכוחות לר' שלמה

סולימן אלסנג'ארי. מיוסד על פסוקי הקריאה **בפרשת אחרי מות**, ועל פסוקי 'מזמור שיר ליום השבת'. אופן: **ברוך שם כבוד מלכותו**. מאורה: **שמעה אנקת**. ואהבה: **יום זה לאהוביך**. **זולת ליו"כ החל בשב"ק: וידבר אמריו**. לר' **שלמה סולימן**. על פסוקי קרה"ת, על פסוקים ראשונים של שיה"ש, ועל פסוקי ההפטר³. מי כמכה: **מי כמכה אדון הסליחות**.

חזרת השי"ץ

בכל קהילות האשכנזים לכל ענפיהם, רוב הזמן בו נמצאים בבית הכנסת הוא זמן חזרת השי"ץ. בר"ה אולי אין זה מדוייק לגמרי בכל הקהילות, אך ביו"כ זה ודאי כך.

³ כמנהג פייטנים רבים שחברו זולתותיהם על פסוקי ההפטר.

ציון # פירושו: בעלון אלול ועשי"ת אשתקד (עלון מס' 8), כתבתי או הרחבתי בעניין.

קהילות פולין וליטא במשך הזמן הצטמצם אט אט מניין הסליחות עד שברוב הקהילות השמיטו לגמרי את כל הסליחות בתפילות שחרית מוסף ומנחה (ונשאר אצלם המנהג לומר סליחות רק בתפלות ערבית ונעילה, בהן עניין הסליחות חשוב פחות מבתפילות אחרות. וכבר זעק מרה

על כך **הערוך השלחן** וז"ל: ומה שתמיהני דהנה הרא"ש והטור הביאו בשם הגאונים לומר בשחרית ה' פעמים ויעבור וי"א י"ג וכו' ואנו אין מזכירים אפילו פעם אחת ... וזה שהוא מהגאונים ... ואין נזהרים בזה. וזה נצמח הכל מאריכת הניגונים עד שלא נשאר זמן לומר סליחות ... וכבר צווחו גדולי עולם על החזנים אך אין כח

בידינו למחות וה' יכפר'. עכ"ל. בשנים האחרונות ניכרת התעוררות בנושא ובכמה קהילות החלו להחזיר את המנהג. כאמור, בקהילות אשכנז מעולם לא בטלו לגמרי את הסליחות, ובקהילתנו מקפידים על כך שעיקר האריכות בכל התפילות תהיה בסליחות ורחמים.

גם מול שריד בית מקדשנו מתקיים מניין בו אומרים סליחות בכל התפילות. בעז"ה ביה"כ הבעל"ט אמור להתקיים מניין נוסף כמנהג קהלתנו.

סליחות של שחרית

הסליחות שנאמר אי"ה השנה: פתיחה: **יא"ה צג בין ההדסים**. ג' סליחות לחזן: **איככה אפצה. אין מי יקרא**. שניה: **אנא ה' הנכבד. אנא להי תהלתי** (עניית קהל). **אנא אדון הרחמים. תאבת יום זה**. פזמון: **יום כיפורים זה**. שלישיה **אדון דין אם ידוקדק**. שלמונית **אב לרחם**. סליחה **דרבת צרוני**. **פזמון ליו"כ בשב"ק: יום שבת וכפורים**. עקדה: **אזרח ממזרח**. סליחת השלמה: **ה' שמעה תפלת השחרית**. לזכרונות: זכור ברית: **ותערב פגיעת. שמע: אקשטה כסל וקרב**.

וידויים, ופיוטים המעטרים את הידויים לפניהם, לאחריהם, או ביניהם. על הרחבות אלו, ועל חילוקי מנהגים בין אשכנז לאושטרייך בעניין זה, אאריך אי"ה במקום אחר.

אתה מבין. תוכחה: לבדך נקראת. ומאהבתך: יום אשר אשמנו. מי לה' כמוך: אהללך בקול רם זעל י"ח ברכות שבתפלה (גם בשבת אומרים בשלמותו). חתימ הברכה. ג' אחרונות.

כשחל בשב"ק א"א אבינו מלכנו, אלא רק במנחה⁴.
שיר של יום (השנה: **מזמור שיר ליום השבת**).

קריאת התורה. בפרשת אחרי מות עבודת כהן גדול בביהמ"ק שיבב"א, ומפטיר קורא בפרשת פנחס **ובעשור לחדש**. יהי רצון שנזכה במהרה לראות כהן גדול בעבודתו בבניין בית מקדשנו.

**לא היו ימים טובים לישראל
כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים**

אמרו להאים. אך אפים. קהל עונים חרוז אחרון בכל בית 'לכן יתגאה וכו'. **מעשה להינו. אין מי בשחק. ובכן לנורא עליהם. אשר אמצ תהלתך**.

רהיטים. הם הפיוטים הקצרים שאין בהם פזמון חוזר, ובד"כ נאמרים ללא נגון מיוחד, אלא בריצה (ריהטא). השנה נאמר מהרהיטים: **על ישראל אמונתו האדרת והאמונה**.

ליושב תהלות. אילי שחק. ובכן שרפים עומדים. זה אל זה.

סילוק: **מי ימלל**. הסילוק מחולק לכמה חלקים, כל אחד מהם נאמר (ע"י קהל וחזן) בנגון נבחר אחד.

קדושה: **לה ברוב עצות**.

רהיטים אחר קדושה: השנה נאמר אי"ה את הרהיטים המיוסדים על הפסי' מי לא יראך וגו' (על כל תיבה מהפסי', פיוט אחד, שכל חרוזיו פותחות באותה תיבה)⁴. וממשיכים עד חתימת הברכה. ברכת קדושת היום.

סליחות בתפלות היום

את הסליחות אומרים לפי מנהג אשכנז ואושטרייך (וברוב ככל הקהילות כן היה המנהג מקדם) לקראת סוף הברכה האמצעית, היא ברכת קדושת היום. לפי מנהג אשכנז, אחרי 'עלה ויבא', ולפי מנהג צרפת בתוך הבקשה שבברכה האמצעית, אחר התיבות 'לפני ה' תטהרו'.

המנהג הקדום בכל תפוצות ישראל היה לומר סליחות בתפלות היום. ברוב הקהילות נהגו לומר סליחות בכל תפלות היום, אך היו קהילות בהן בתפילה אחת או שתיים ביום לא אמרו סליחות. **לפי כל המנהגים** אמרו סליחות בתפילת שחרית.

מניין הסליחות. הטור הביא מהגאונים כמה מנהגים, והביא את קבלת **ראבי"ה** לומר י"ג פעמים **ויעבור** בשחרית. **במנהגים** הוסיף שכן עושים גם במוסף ומנחה. כן מנהגנו לומר בכל תפלה (חוץ מערבית ונעילה) לפחות י"ג פעמים י"ג מידות. בכל תפלה אומרים לפחות 'עקדה' אחת, ובין שלשת תפלות היום אומרים לפחות פזמון 'זכור ברית' אחד.

הפיוטים שבתוך חזרת הש"ץ נקבעו ברוב הקהילות עוד לפני המצאת הדפוס. אך סדרי הסליחות לא נקבעו במסמרות עד תקופה מאוחרת הרבה יותר (ע"י לעיל עמ' 4. סדר הסליחות). עקב ריבוי סדרי הסליחות שהתפתחו עם השנים, בקהילות רבות הדפיסו את הסליחות של יו"כ בקבץ הסליחות של ימים שלפני

ר"ה ושל עשיית. כנראה שגם תופעה זו גרמה לחלק גדול מהקהל להתייחס לסליחות כאל משהו שולי ולא מחייב. במאתיים שנה האחרונות, עקב התפתחות החזנות, היו קהילות בהן האריכו החזנים כל כך בפיוטי שבו והודאה וכו', עד עד שנחסר מאד מזמן הסליחות. בקהילות רבות החלו להשמיט חלק מהסליחות, אך עדיין אמרו סליחות בכל תפילה⁵. ברוב

⁴ בדפוסים קצצו (או השמיטו לגמרי) מאימת הצנזורה את הפיוטים שעל תיבות 'הגויים' ושעל 'מלכותם', מכיוון שכתובים בהם הרבה דברי גנאי וקללות על הגויים. ב"ה, בשנים האחרונות החזירו בכמה קהילות את הפיוטים הללו למקומם כצורתם.

⁵ **המטה אפרים** כותב כבר על דלוגים בסליחות, וכותב שבמקום הצורך מדלגים על חלק מהסליחות, אך עדיין מביא רשימה של **שבע** סליחות עליהן אין לדלג! **הישוש"ה** כתב כמה סליחות לומר בכל תפילה. באשכנז ואונגארן, אף במקומות שדלגו על סליחות, לא השמיטו אותן לגמרי (על פי רוב חלקו את פיוטי הסליחות לפי שנים, בכל שנה פיוטי סליחות אחרים מתוך הסליחות שבידם).

⁶ **במהרא"ק** כתב שבשבת אומרים רק בשחרית. כנראה שאף שנהגו לא לאמרו בשבת, מ"מ הקפידו שלא לבטלו לגמרי, ולכן קבעוהו באחת התפלות.

הפטרה: בישעיה סדר כג, פס' כז. 'ואמר סלו סלו'.

למנהג זה להמשיך בצורתו, מאוחר יותר כבר השתנה המנהג הזה, ונהגו להזכיר נשמות רק לאחר ברכות הפטרה. במשך הזמן התפתח יותר המנהג ונוספו עליו עוד פרטים. עכ"פ, לפי מנהגנו אין יוצאים מביהכ"נ# וכ"ש האוחז ספר תורה בידו, ודאי שאינו מניחו ויוצא.

יזכור. אחר ההפטרה מזכירים נשמות. מנהג הזכרת נשמות מובא כבר אצל רבותינו הראשונים, אך נראה ששם לא עשו סביב זה הרבה עסק. **במהרי"ל** כתוב בפירושו שכל אחד מזכיר נשמות אבותיו בשעת קריאת הפטרה. מנהג זה הוא מנהג טעות, וכפי שהעירו המגיהים⁷. וברור שהפוסקים לא נתנו

מוסף של יום הכיפורים

רהיטים וקינות שאחר סדר העבודה:
אמת מה נהדר. מראה כהן. כל אלה בהיות ההיכל. בהיות ארון. ובעת ובעונה הזאת. לא ארמון על משפטו. ומעת חסרנו. ומשחרב. אל תעש עמנו. תאמר למחות. מה נדבר.

קדושתא: **אשען במעש אזרח** (הבאתיו במחזור **סדר התפילה** נמצא גם במחזור **רומא ובמחזור רומאניא**).
 הפזמון **אליך נשאתי** (עם הכותרת **יופרו ויוכלמו חט אימו**), מיוסד על מזמור 'אליך ה' נפשי אשא', ועל מזמור 'שיר המעלות. ממעמקים'. **ובכן ואתה כרחום. אנא און.**
מלך מלכי המלכים דוגמת הפיוט 'מלך עליון/מלך אביון' ו'מעשה אהינו/מעשה אנוש', בפיוט זה **מלך מלכי המלכים, ואבל מלך בשר ודם.**

סליחות למוסף

סליחות: פתיחה **אין פה להשיב. סליחה: איך אשא ראש.**
 שניה **אבל אנחנו. שניה: אדון בשפטך.** גזרה **להים אל דמי לדמי** (בנגון ידוע). לחון: **אני אני המדבר. אני הוא השואל.** שלישיה **תמו פסו.** שלמונית **מלכי מקדם.** סליחה **דרבת צרוני.** **פזמון ליו"כ שחל בשב"ק: שרי קדש (נדפס בשחרית).** פזמון **יחביאנו צל ידו.** עקדה **את הברית.** סליחת השלמה **ה' שמעה תפלת המוספים.** חטאנו: **אלה אזכרה.** שמע: **מלכנו באנו** (המשך הפיוט משחרית).

ומאהבתך **יום אשר התונית.** חתימת הברכה. ג' אחרונות.
שיר של יום: של שבת: **האזינו.** שיר של יום כיפור: **י"א** שהוא מזמור קג **לדוד. ברכי נפשי.**
 בין מוסף למנחה מתקיימים שיעורים בביהכ"נ, וכן אומרים מעט מהפיוטים שלא נאמרו בשחרית ומוסף.

אם יש פנאי אומרים עוד מהרהיטים שאחרי פיוט זה.
אמרו ל'. ו מלך בעולמו (ב"ה סידרתיו בשלמותו). **מעשה אהינו. אדיר בויעודו.** קצת מהרהיטים. **ליושב. אלו לאלו. אילי מרום.** סילוק: **מי ימלל.**
 קדושה: **אז מלפני בראשית.** הוספות ופיוטים ורהיטים, עד חתימת הברכה. ברכת קדושת היום עד אחר פסוקי הקרבנות.

השנה נאמר אי"ה את סדר העבודה **אשוחח נפלאותיך.** את סדר העבודה אומר החזן המלמד לעם סדר עבודת כהן גדול#. בכל סדרי העבודה שבידינו, מבואר סדר בריאת העולם, האבות הקדושים, עד בחירת הקב"ה בעם ישראל, ובחירת שבט לוי מתוך עם ישראל. ואז מסדר סדר העבודה.

והכהנים והעם. השתחוויה בפישוט ידיים ורגלים, כמו בביהמק"ד. ומה שלא נהגו כן בדורות האחרונים, כנראה מחוסר מקום בביהכ"נ. יזכנו ה' להשתחוות לפניו בתוך ביהמק"ד בב"א.
 החזן מנגן הפסוק **כי ביום הזה וגו'** עד לפני ה' בנגון שניכר כי נפסק באמצע, וממשיך הנוגן בתיבת 'תטהרו' שאחר 'ואף הוא היה וכו'.' הטעם: כדי שיבינו הקהל שתיבת 'תטהרו' היא סיום הפסוק (שנפסק ב'והכהנים והעם וכו').

כאשר זכינו לסדר אותנו כן נזכה לראות בעשייתו בביהמק"ד שיבב"א

מנחה של יום הכיפורים

בהפטרה: מקדימים בפס' אחרון **מעובדיה** שהוא תחלת סדר.

קדושתא: **איתן הכיר אמונתך.** מחבר קדושתא זו הוא ר' אליה **ב"ר מרדכי** גודלשמידט במבוא למחזור (עמ' מו) **כותב עליו ש"לא ידוע עליו דבר,** אלא שחבר קדושתא זו'. עוד כותב שם כי נראה בעליל כי רק שלשת הפיוטים הראשונים (מגן, מחיה, ומשלש) הם מהקדושתא. שאר הפיוטים שהובאו במחזורים האשכנזיים אינם מהקדושתא הזו (במחזור שלנו ציינתי מקורם של חלק מהפיוטים).

הטעם שא"א 'אשרי לפני מנחה של יו"כ, כנראה מפני שלא יצאו מביהכ"נ, ובמקור נאמר 'אשרי' כשנכנסים לביהכ"נ (כנ"ל בסליחות). כדי לא לבטל ג"פ 'תהלה לדוד' בכל יום, העבירוהו לתפלת נעילה.
 מכיוון שחלק מהצבור יוצאים בין מוסף למנחה, מקדימים לתפלת מנחה מזמור אחד או שנים (מהמזמורים הנ"ל בפסד"ז).

⁷ אחד המהדירים תמה על המנהג הזה, ותירץ שודאי כוונת המהרי"ל שמזכירים לאחר הפטרה. אילו היתה זו כוונת המהרי"ל, לא היה המגיה תמה על כך. כיצד נוצר מנהג כזה, איני יודע. יתכן שמתחילה לא נהגו בו, ורק אחרי שמצאו לכך רמז במדרש, החלו יחידי לנהוג בו. עכ"פ, ברור שראשיתו של המנהג לא היה במעמד כפי שנהגו כיום בקהלות רבות. לגבי יציאת מי שיש לו אב ואם בחיים, כבר כתבתי ששני הטעמים לא שייכים כיום כלל.

ובכן ואתה כרחום. אתה רחום וחנון.
קדושה: **כבודו אראלים מספרים בועד.**

סליחות למנחה

גם במנחה אומרים לפחות י"ג פעמים י"ג מידות.

סליחות שנאמר השנה אי"ה: במקום י"א אך אפי"ם: **אז בעמוד ענו.** סליחות: **אפס זבח. אפס מזיח.** שניה **תמור עבודת מזין.** **אחי, בשר עמך מפתחך סמך.** **מתוך תהלת. אנא הואל.** שלישיה **אשפך שיחי.** שלמונית: **ארח צדקה.** סליחה **דרבת צרוני.** פזמון **בת עמי לא תחשה**⁹ פזמון נוסף: ה' ה'. עקדה **אמונים בני מאמינים.** סליחת השלמה: ה' שמעה תפלת

המנחה. חטאנו **נא רפא.** זכור ברית: **שבת אולם.** אף הוא מיוסד על העניות עליהן מיוסד החטאנו **נא רפא.** וידוים ועיטורי וידוי. ומאבתך: **יום אשר הוחק.** ומסיים התפלה. **אבינו מלכנו** במנחה (ולא בנעילה), ואף כשחל בשב"ק אומרים במנחה, כמבואר **במנהגים.** אמירת 'אבינו מלכנו' שייכת למנחה כפי שהביאו כל רבותינו הראשונים, ורק אם לא יספיקו נעילה בזמן, דוחים אותה לנעילה¹⁰. שיר של שבת: **אז ישיר.** שיר של יו"כ: **י"א שהוא שיר המעלות ממעמקים** (ודייקו כן ממסכת סופרים).

תפילת נעילה

הקיקלר, או שקצו את הסילוק 'שערי ארמון', העתיקו ממקור אחר את 'מלאכים מרופפים'.

בצרפת ואפי"ם אמרו גם בנעילה **ויאתיו.** וכן בקדושת היום, הוסיפו **היה עם פיפיות. אחילה.** עלינו.

סליחות: **אבן מעמסה.** מפסיקים בו באמירת **מלך. ויעבור.** עניות פזמונים לפי הזמן. **כשחל**

בשב"ק מוסיפים את הכותרת של המבדיל. סליחת השלמה ה' **שמעה תפלת הנעילה.** ברכת כהנים (אפילו ביה"ש). אם יש פנאי אומרים ליעושה השלום את הפיוט **חי ממרומו של מהר"ם מרוטנבורג.** שמות ותקיעה אם עדיין לא הגיע עדיין זמן אמירת הישמות, אומרים כמה פיוטי שבח, וכך נפרדים בשמחה מהיום הקדוש. ישמות ותקיעה אפילו בזמן ביה"ש.

אם יש פנאי, אומר הראוי לכך דברי כיבושין לפני נעילה.

אשרי. ובא לציון. קדיש בנגון המיוחד לנעילה. מתפללים נעילה שהיא תפלת יו"כ, ובסופה מוסיפים **מה אנו מה חיינו.** וכל לשון כתיבה אומר לשון חתימה. אין מאריכין בה. וגם הפייטנים חברו לה רק פיוטים קצרים.

השנה נאמר אי"ה את הקדושתא **אבי ידעך** עם פיוטיה. מיוסדת ע"פ א"ב, כשהאות מ' היא בפזמון **מערב עד ערב.**

פיוטי קדושה: **מלאכים מרופפים** ע"פ א"ב מאות מ' והלאה. לא ברור איזה פיוט הוא משלים. יש שכתבו שהוא המשך של הקדושתא, אך כאמור הפזמון (קיקלר) שלה כבר משלים מהאות מ' והלאה¹¹. יתכן שבקהילות בהן לא אמרו את

מוצאי יום הכיפורים

(בפרט בגילאים צעירים), רגילים לישון בשעה מוקדמת, ולכן לא מספיקים להשתתף בבניית הסוכה. נכון, ילד אינו חייב להשתתף בבניית הסוכה, ואם רוצה יכול לעזור לאבא למחרת. אבל כדאי תמיד לחשוב על רווח מול הפסד. ללמוד תורה עם

אבא, הילד יכול לא רק במוצאי יום כיפור (אפשר אפילו ביום כיפור עצמו). מאידך, בבניית הסוכה מיד במוצאי יום כיפור, מה הילד רואה וחווה? הוא רואה את אביו שצם כל היום, התפלל כל היום (או: רוב היום), אך תיכף לאחר צאת היום הקדוש, אפילו לא מבקש לנוח מעט (רבים עושים זאת אף לאחר צומות קלים יותר), אלא מיד רץ לבנות את הסוכה. היש לך דוגמה חינוכית גדולה מזו?

ערבית. והוא רחום וכן ה' **הושיעה** בנגון מיוחד. תפלת ערבית בנגוני שמחה. **קידוש לבנה** תיכף לאחר ערבית.

במוצאי יו"כ מאחלים 'גוט יו"ט'. אוכלים סעודה חגיגית.

מחיל אל חיל. במוצאי יו"כ נוהגים כל בית ישראל להתחיל בבניית הסוכה וכן בקניית ארבעת המינים.

אביא כאן בקצרה מה שכתבתי במדור זה בשנה שעברה (עלון מס 8):

בשנים האחרונות יש תופעה מבורכת של מסגרת "אבות ובנים" במוצאי יו"כ. התופעה מבורכת, אך יש לשים לב לכך שאמנם יש ילדים גדולים יותר ההולכים לישון בשעות מאוחרות (הרי יש חופש בימים האלה). אלה יכולים לעזור בניית הסוכה גם אחרי שעת הלימוד. אך ילדים רבים אחרים

לא היו ימים טובים לישראל
כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים

⁸ החפצים לומר עם החזן (בלחש) סליחה זו, יזהרו לא לומר את הבית המתחיל 'ראה כי אזלת יד', כי יש בו דברי גנות על החזן, ולא נועדה אמירתו כי אם לחזן בעצמו שמתנצל על כך ש'פסו אמונים' ולכן 'לקחו כבוד פה וערל שפה'. הקהל עונים לו שאדרבה דווקא הוא נבחר ולכן 'וישלחו בני ישראל בידו מנחה'. אגב, סליחה זו מובאת גם בסדר 'יום כיפור קטן' (בשינויים קלים כדי להתאימה ליום אחר בשנה).

⁹ גם פזמון זה מובא בסדר יו"כ. ומימי תמהתי כיצד אומרים 'חלף קרבנות פדר... בזכרי על הסדר' עבודת משרתים באי היכל חדר בחדרי. כיצד אומר כן בער"ח? הרי ללא הזכיר כלל סדר עבודת כהן גדול! לאחרונה שמעתי שיש המדלגים בית זה כשאומרים סדר יו"כ.

¹⁰ לגבי 'אבינו מלכנו חתמנו' בתפילת נעילה: אין דין לומר 'חתמנו', אלא שבנעילה כל לשון כתיבה אומרים במקומה לשון חתימה. לא אחת אני נתקל בשאלה רגשית בסגנון: "אז מתי אתם אומרים 'חתמנו' באבינו מלכנו?". מי שכל כך חסר לו עניין זה, יכול לומר גם במנחה לשון חתימה, כיוון שזהו כבר זמן נעילה.

¹¹ השערה זו נכתבה כנראה ע"י מעתיקים שלא הכירו את הפזמון שלא נאמר ברוב קהלות אוסטריות, רק הכותרת שלו. יש שכתבו ש'מלאכים מרופפים' הוא המשך של הסילוק 'שערי ארמון'. גם כאן מדובר במעתיקים שלא הכירו את המשך הסילוק. אגב, מגוון עוד יותר מה שכתבו באחד המחזוריים שהסליחה 'מרובים צרכי עמך' היא המשך הא"ב של 'אב ידעך'. לא צריך לחקור הרבה כדי להבין כי מדובר בהמשך הסליחה 'אדון מועד כתקח מישרים', המופיעה בסדר הסליחות של קהילות רבות.

הרחב דבר

הרחבת דברים שהובאו במדורים הקבועים

בעניין ברכות וקללות קודם ראש השנה

קריאת התוכחה. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורה כהנים קודם עצרת ושכמשה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. פשוט שאין עניין לקרא קללות בסוף השנה, כדי שתכלה שנה וקללותיה. פירוש הברייתא: מכיוון שבכל שנה מסיימים את כל התורה, יש לדחות את הקללות (אותן קוראים בלא"ה) לסוף השנה. ראיתי מחברים שתמחו היכי מתרמי להו לבני מערבא (שסיימו את התורה רק אחת לשלש שנים¹). שאלה זו נשאלת על ידי צעירים רבים הנתקלים בפעם הראשונה בברייתא זו. הראשון שראיתי שהקשה קושיה זו הוא **המהרצ"ח** שכתב: לא ידעתי לבני מערבא דמסקי אורייתא בתלת שנין ... איך היו עושים בתקנת עזרא זאת. עכ"ל. מה באמת עשו בני מערבא? כנראה שהם אכן לא קיימו דין זה². דרך אחרת לבאר את מנהג ארץ ישראל בזה, עיי' בהערה³. מסתבר שהברייתא נאמרה רק לאלה שנהגו לסיים את התורה בכל שנה. אגב, גם בקהלות מסוימות של בני ארץ ישראל נהגו לסיים את התורה אחת לשנה (וכך נהג גם ר' אלעזר הקליר, כמוכח מפיטויט), ויתכן מאד שזה היה המנהג הישן גם בארץ ישראל.

והנה, בירושלמי במגילה (פ"ג, ה"ז): אין לך טעון ברכה לפני ולאחרי אלא קללות שבתורה כהנים וקללות שבמשה תורה ובהמשך הסוגיה: אין לך טעון ברכה לפני ולאחרי אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורה כהנים וקללות שבמשה תורה. מדובר כאן קודם שתקנו שכל העולה מברך לפני ולאחריה (גזרה משום נכנסים ויוצאים). עכ"פ, חזינן מהכא שקריאת הקללות היא דווקא קריאה חשובה משאר קריאות. יתכן שמתחילה היתה זו באמת עליה חשובה, ורק בשלב מסוים הורגלו הצבור לומר "פלוני עלה לקללות" או "פלוני קבל קללות" (כי כך שגרת הלשון, כמו "פלוני עלה למפטיר יונה"), לכן חששו והקפידו לא לקרא בשמו, אך ח"ו ודאי לא בא הדבר בשל זלזול הנובע מפחד שאינו מוצדק.

בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחברו וכו'

אוכלים בשר בליל ראש השנה ואצ"ל ביום. הגר"א ובר שליט"א איש ירושלים עיה"ק והמקדש מבאר שדיני המשנה בחולין (פ"ה, ג' וד') **בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחברו וכו'** הולך על **לילת** של אותם ד' פרקים (דהיינו: בימים ודאי מרבים בבשר, החידוש כאן לגבי הלילה). ומבאר: יו"ט ראשון של סוכות (שאינו מארבעה פרקים הללו) לא נראה שלא יהיה בו ריבוי בשר. מה שלא ביארו הדין ביום טוב כי אז לא היה נעשה בדרך של טבח (כמבואר שם במשנה 'משחיטין את הטבח בע"כ וכו') שלא שייך שנתן לו דינר וכדומה, וזה שייך רק בערב יום טוב (**המגן אברהם** מבאר לגבי ראש השנה שהכוונה ללילה ובזה מסביר הדעות שיש להתענות בראש השנה). ואכן בשמיני עצרת יש עניין בריבוי הבשר בעיקר בלילה שעיקר שמחת שמיני עצרת הוא בלילה שהרי נאמר בתורה שבעת (בק"ו או דרך אחרת??). ומכאן ראייה נגד מה שהתחדש בכמה מקומות בדור האחרון שלא לאכול בשר בליל חג השבועות⁴.

בעניין שליחות ליום כיפור

תכננתי להיא במדור זה עוד אריכות בעניין שליחות ביום כיפור. לצערי, מסיבות טכניות לא עלה הדבר בידי. ניתן לקבל אצלי את הנספח ובו אריכות בעניינים אלו. כמו כן, ניתן להשיג אצלי את הקונטרס **יום שליחה** העוסק בעניין זה.

¹ חילוק המנהגים הזה היה כבר בזמן התנאים, כפי שמוכח מכמה ברייתות.

² שמעתי מכמה לומדים שטענו שבני מערבא הוציאו ס"ת נוסף לקריאה זו. לפי דבריהם יש עניין דווקא בקריאת הקללות בפני עצמן בשביל שתכלה שנה וקללותיה. בר מן דין, למנהגם של בני מערבא כמעט ולא היתה מציאות של שתי קריאות שונות בזו אחר זו (בשר"ח, בשבת חנוכה, בד פרשיות ובשבת פורים לא קראו פרה"ש, אלא רק פרשה של אותו מועד, וכפי הפשט הפשוט במשנה שם. בבבלי יש שיטה כזו לגבי ד' פרשיות). מציאות של שתי קריאות נזכרת בירושלמי בג' מקרים בלבד (עד כמה שיגעתי ומצאתי): א. ר"ח טבת: קריאה של ר"ח ושל חנוכה. ב. במגילה פ"ד ה"ו הוראה **לבני בבל כד דאין תרת** תי מייבל חדא ומיית חדא. ג. במגילה פ"ג ה"ז: ר' יוסה ברבי בון תומנתי פסוקי אחרייא דמשנת טעונין ברכה לפניהן ולאחריהן. בלא כך אין הפותח והחותם בתורה מברך לפני ולאחריה. לכן צריכה ר"ח שחל להיות בשבת (שאחר הקריאה בפרה"ש קראו פרשת ר"ח). דבר זה נסתר מכמה מקומות בירושלמי בהם מבואר שבכה"ג קראו רק פרשת ר"ח. אכן, המנהג הנזכר כאן, הוא מנהג מאוחר יותר, לפיו קראו בשר"ח ב' קריאות ו**ב' הפטרות**. מנהג זה נזכר פעמיים בקדושתא של הקליר לשר"ח **אחד באחד גשן**. אגב, בירושלמי הנזכר מבואר שקודם תקנת נכנסים ויוצאים, אף בזמן שקראו שתי קריאות, רק הקורא האחרון בספר השני ברך לאחריה. במקום אחר אריך אי"ה בפשט הסוגיה בבבלי במגילה בעניין 'לכל מפסיקין ובתירוץ שם הא כדאיתא והא כדאיתא'.

³ יש מבארים באופן זה: בחיבור **חילוקי מנהגים בין בני ארץ ישראל לבני בבל** מובא חילוק: אנשי מזרח קורין הפרשה שליח צבור והעם. ובני ארץ ישראל קורים העם פרשה וש"צ סדרים. יש מפרשים (ואף אני בצעירותי סברתי כך) שיהעם' הכוונה לקריאת שמו"ת כל אחד בפני עצמו, ויש"צ' היינו הקורא בתורה. א"כ, בני ארץ ישראל קימו את התקנה הזו בקריאת שמו"ת. קשה לקבל הסבר כזה: א. באותם ימים ודאי קרא בתורה העולה, ולא היה קורא לעולה 'שליח צבור'. ב. מאיזה טעם יצטרכו לקרא שמו"ת בפני עצמם? יתכן שהפירוש הוא אחר: פליישר בספרו **תפלה ומנהגי תפלה ארצישראלים** מביא מנהג תמחו שנהגו בבניה"ג של בני ארץ ישראל בקהיר: לפני קרה"ת, קרא החזן בעצמו את פרה"ש של בני בבל, מתוך 'קונטרס', ולא מתוך ס"ת כשר. סיבת קיומו של המנהג הזה, היא כפי הנראה התנגדות מנהיגי הקהילה הבבלית לרבים ממנהגי ארץ ישראל, וזו אחת הדוגמאות לפשרה מעניינת שעשו. עכ"פ, אם יוכח כי מנהג זה נהג בזמן חיבורו של חילוקי המנהגים, יתכן שזהו הפירוש: היעם-הצבור השומעים הקריאה, ושבעה מהם קוראים בתורה, היש"צ-החזן הקורא מתוך חומש את הפרשה. הנוגע לענייננו: באופן זה, קיימו גם אותה קהילה (אגב, כמדומה שהיתה זו הקהילה האחרונה בה נהג מנהג הקריאה התלת שנתית) את תקנת עזרא הנזכרת, אם כי קצת קשה לבאר שזו היתה כוונת התנא בברייתא. אציין כי לפני כעשרים שנה העירני הגר"א **בוקוולד** שליט"א כי **המאירי בקרית ספר** כותב שתקנת קריאת שמו"ת היתה כבר בימי עזרא, וראיתו 'שהרי עזרא תקן לישראל שיהו קורין קללות שבמשה תורה קודם ראש השנה'. אם אכן נאמר (אף שקצת קשה לקבל זאת כנ"ל) שבני ארץ ישראל סיימו את התורה מדי שנה באופן פרטי, זהו הפירוש בדברי המאירי.

⁴ בעלון אייר ותחלת סיון (מס' 17), הבאתי שהמנהג הישן הוא לאכול מאכלי חלב בחלקה הראשון של סעודת היום, וכן מנהגו. ועיי' סיבת ביטול המנהג.

המדור **משיב דבר** לא מתפרסם בעלון זה. בעז"ה בעלון הבא יובא מכתבו של תלמיד חכם אחד שליטי"א (כפי שניכר ממכתביו) החפץ בעילום שמו, וחתם שמו 'יו"ד זעירא'. מכתבו הגיע קרוב לסגירת העלון.

מאמר מענייני דיומא

אלול. מחרבן לבנין

(המשך למאמרים 'אבלות החרבן' ו'נחמת ציון')

תלונתו של חגי הנביא בר"ח אלול על עם ישראל מדוע לא בונים את ביהמק"ד. בחדש אלול מתכוננים לר"ה, ליום הכיפורים ולחג הסוכות שאחריהם. חג הסוכות נחוג באמצע חג תשרי, כלומר במרכזו של החדש. מקום קיומו העיקרי של חג הסוכות הוא בביהמק"ד, כאשר כל עם ישראל עולים לרגל לחוג את חג הסוכות. מן התורה מצוה לשמוח שבעה ימים לפני ה'. קרבת אלהים שיש בחג הסוכות גדולה הרבה יותר מהקרבה שיש לנו אליו ביום הכיפורים. ביום כיפור הקרבה אליו היא בעיקר בחלק הרוחני וללא הנאה גשמית כלל, אלא בצום. יתירה מזאת, ביום הכיפורים, כל העם באו לראות את עבודתו של הכהן הגדול, אך לא עבדו בעצמם.

משא"כ בחג הסוכות. השמחה היא באכילת קרבנות. המלך מזמין אותנו לאכול אתו על שלחנו בשר הנאכל 'כדרך שהמלכים אוכלים'. לקרבה כזו צריך הכנה מיוחדת של יוה"כ.

ולסיום: רבים נוהגים לומר את מזמור **לדוד**. ה' **אורי וישעי** בחדש אלול. שאלתי רבים מהנוהגים לאמרו (בעיקר כאלה הרגילים לשיר פסוקים מסויימים מהמזמור) "מה הפירוש - רצוני לומר: מה התכוון דוד המלך כשאמר - **שבתי בבית ה'?**" אני משער שהקורא היקר מנחש מה התשובות שקבלתי.

ראוי לחשוב על עניין זה ביום כיפור בזמן סדר העבודה. בזמן שבית המקדש היה קיים, היו עיני כל ישראל (אף אלה שלא היו בירושלים ובביהמק"ד) נשואות אל עבודת כה"ג ביוה"כ.

הזכרתי כבר בעלוני קודמים את אותם שבער תשעה באב חושבים 'אולי היום יבנה המקדש', ומדברים על כך שלא יצטרכו לצום וכו'. אך בערבי החגים אינם חושבים כלל על אפשרות אולי יבנה המקדש ונעלה לרגל וכו'.

בהתקרב הימים הנוראים וחג הסוכות שאחריהם, האם שאלנו את עצמנו מה עשינו למען בניין בית המקדש?

תמצית דברים שהבאתי בשנה שעברה, עם מעט תוספת: חג אלול מגיע לאחר חג אב, בו התאבלנו על החרבן. בחדש זה נקראות הפטרות הנחמה. יש שקשה להם להתאבל על החרבן, לאלה קשה עוד יותר לדבר על נחמת ציון. מי כבר זוכר את ירושלים בשבתות אלו?

כמה מאלה המתעוררים בקבלות וחיזוקים לקראת השנה החדשה שמים על לבם ובחדש אלול את עניין הנחמה?

בחדש אלול ועשי"ת אנו זוכים לשמוע ולקרא שיחות ודרשות התעררות. מן הראוי להביא כאן את דרשת ר"ח אלול הקדומה ביותר שיש בידינו: הנבואה הראשונה מדי נבואותיו של **חגי הנביא** (כולן סביב אותו עניין) בחדש אלול:

בשנת שתים לדרוש המלך בחדש הששי ביום אחד לחדש ה'ה דבר-י' ביד-חגי הנביא ... כה אמר יי צבאות לאמר העם הזה אמרו לא עת-בא עת-בית יי להבנות: (ב) ויהי דבר-י' ביד-חגי הנביא לאמר: העת לכם אהם לשבת בבתיכם ספונים והבית הזה חרב: ... כה אמר יי צבאות שימו לבבכם על-דרכיכם: עלו ההר והבאתם עץ ויבנו הבית וארצה-בו (ואכבר) ואפקדה אמר יי: ועייש המשך תוכחתו.

לאחרונה שאלתי אברך יקר, האם קרא פעם את דרשת ר"ח אלול הקדומה ביותר שיש בידינו. הפניתי אותו לנבואת חגי. הלה מיד שאל: "נו, ומה זה קשור לחדש אלול? הנבואה נאמרה אז, אבל זה משהו שקשור דווקא לאלול?". עניתי לו בשאלה באותו סגנון: דרשות ושיחות חיזוק של חג אלול בזמננו, סובבות סביב עניין תלמוד תורה וביטול תורה וכדומה. מה הקשר בין תלמוד תורה לחדש אלול? לא אכתוב כאן מה ענה (או יותר נכון: ניסה לענות) על שאלתי.

האמת היא שאין צורך לענות על שאלה זו, ואף לא על זו. אך אביא כאן קטע קצר מאחת מדרשותיו של ר' **אברהם קוגל** שליטי"א, עליה הוספת קצת מדילי (את הדברים הללו הבאתי כבר בעלון של שנה שעברה). למי שבכל זאת מציקה לו השאלה הנזכרת, ישמשו דברים אלה כתשובה:

ויהי רצון שנזכה במהרה לשמוח ולראות בבנין בית המקדש ושם נעלה ונראה בשלש פעמי רגלינו

מהנעשה והנשמע בקהילתנו

הודאה על העבר. סיכום חדש תמוז (לא הובא בעלון קודם)

פרשת בלק: בשבוע זה החל מחזור חדש של כ"ד משמרות. כזכור, בקהילתנו שונים בכל שבת פרק אחד מכ"ד פרקים שבמסכת שבת. לכבוד תחלת המחזור החדש הוצאתי לאור בס"ד את מסכת שבת מתוך **סדר המשנה** (החיבור עתיד לראות אור בקרוב אי"ה).

שב"ק פרשת בלק: מכיוון שבשבת זו אין פיוט קבוע, והיא בין שבתות בהן יש פיוטים קבועים (שב"ק פרשת קרח היתה שר"ח), אמרנו בשחרית בברכת גאולה את הפיוט **את אינו לנו בלעדיך** (השייך לכל שבת).

י"ז בתמוז: במנחה אמרנו את הקרובה **וארץ שפל רומי**. בחדש הרביעי אפפו עלי. בברכת סלח לנו אמרנו את ב' הסליחות: **אדאג מחטאתי ואזי בנגדי**. עקב המלחמה הקשה, הוספנו את הסליחה לעת קרב ומלחמה **אל דמי לך רב וגואל**, ואת הפזמון **חננו ה' אלה בשלישמו**. הרה"ג **יהודה בוגרד** שליטי"א תקע בשופר בין הסליחות. לאחר מנחה, אמרנו בנגון איכה את המזמור **על נהרות בבל**.

מהנעשה והנשמע בקהלתנו

בימי בין המצרים אמרנו בכל יום מעט קינות לפני (או אחרי) מנחה. רוב הקינות והמזמורים שאמרנו, מתוך 'תיקון חצות'. אמרנו גם מפיוטי הקינות לשבעה עשר בתמוז.
בג' שבתות שבימי בין המצרים אמרנו את מערכות היוצר של ר' **שמואל השלישי**, המיוסדות על הפרשה ועל ההפטרה.
פרשת מטות מסעי-חזק. לרגל סיום הספר התקיים קידוש בביהכ"נ. אחה"צ חולקו ממתקים מיוחדים לילדים (לבנים: במסגרת אבות ובנים, ולבנות במסגרת התהלים).

סיכום חדש אב

תשעה באב. בערב ת"ב התפללו מנחה גדולה (לא כפי התכנון המקורי).
התפללו ערבית מספר דקות לאחר השקיעה. לפני איכה, אמרתי לפני הקהל מעט דברי מבוא לאיכה ולקינות. לאחר מכן קראתי מגילה איכה, ולאחריה נאמרו הקינות של ליל ת"ב.
שחרית. מכיוון שרוב הצבור העדיפו להתפלל מאוחר יותר, קבענו את זמן התפילה לשעה 7:30 (ולא כפי שעשינו בשנים קודמות). בערך בשעה 6:45 התקיים שיעור מבוא לקינות.

אמרנו את מערכת היוצר **איכה במחשכים**. לפני חזרת הש"ץ אמרתי דברי מבא קצרים על הקרובה **זכור איכה** אנו אותה אמרנו בחזרת הש"ץ בשלמותה (כולל כמובן ההשלמה בברכת בונה ירושלים **שבת סורו**, אחריה אמרנו את **איכה אצת**. לאחר ההפטרה אמרנו את הקינות כפי הסדר שבסדור שלנו **מאאדה עד חוג שמים** עד **איך נפלה ממנו עטרה** (ועד בכלל). הוספנו את הקינה **אנה אלך**. המשכנו **אש תוקד בקרבי**. אחרי **יום אכפי**, הוספנו את **כשרה שכינה**. במקום הקינה 'שומרון קול תתן' אמרנו את הקינה **שמים נשים** (מאותו עניין). **ארזי הלבנון** עד **מעוני שמים** (ועד בכלל). כאן הוספנו את חמשת קינותיה של הקרובה **אהלי זכור**. אחריה חמשת הקינות הנזכרות אמרנו **אלי ציון**. מהציונים אמרנו השנה: **ציון הלא תשאלו לשלום עלוביך**. **ציון הלא תשאלו לשלום אסיריך**. **ציון מנת שלום**. **ציון מעון חשקי**. **ציון הלא תדעי לבות אבליך**. סיימנו עם הקינה **אז בחטאינו** (בהקדמת 'עד אנה בכיה'). דברי נחמה: **תרחס ציון**. מכיוון שאמירת הקינות הסתיימה קרוב מאד לחצות, לא קראנו בירמיה ואיוב (וודאי שלא אמרנו 'קרבו גויים', שהוא דברי נחמה בהם חותמים לאחר דברי הפרעות).

במנחה אמרנו את קרובת הנחמה **כי אמונה אומן**. בבונה ירושלים: **אסוף נפיתכם**. **תאסוף נפוצות ציון**. ערבית כבכל יום. בימי החופש התקיימה בכל יום מסגרת אבות ובנים לפני מנחה.

שב"ק פרשת ואתחנן-שבת נחמו. פיוטי שבת נחמו. לפני מנחה הוגש כיבוד מיוחד למתפללים. במוצ"ק **קידוש לבנה** (מבואר בפוסקים שלא לקדש הלבנה במוצאי ת"ב, אלא "כשהוא מבושם ובבגדים נאים" (כשחל ת"ב ביום א' -או נדחה ליום א'- מקדשים בלילה שלאחרי מוצאי ת"ב).
ט"ו באב. כבכל שנה התקיימה סעודה לקהל בבית אחד המתפללים. לפני מנחה הוגש כיבוד.
שב"ק פרשת ראה. מכיוון שאין פיוט מיוחד לשבת זו, אמרנו בתוך **אדון** את ההרחבה הפיוטית **אדון** על כל המעשים **אמר ויהי צוה ונעשים**.

תפילה על העתיד. תכניות חדש אלול ועשי"ת

שליש יום קודם החג. בימי חדש אלול בכל יום לפני מנחה, נוסף על שיעור המשניות המתקיים בכל יום (כעת אנו עומדים במסכת דמאי), יתקיים אי"ה שיעור משניות במסכתות ר"ה, יומא, סוכה.
כמו כן, לקראת ראש השנה, יתקיימו אי"ה שיעורי מבוא ופירוש לפיוטי הימים הנוראים.
סליחות. מקווים אי"ה לקיים השנה מניין לאמירת סליחות לפני עלות השחר (לפחות בחלק מהימים). **קיום המניין תלוי בך!**
ראש השנה ויום הכיפורים. השנה נקיים אי"ה בראש השנה וביו"כ מסגרת לבחורים שאינם נמצאים בישיבה. פרטים במסגרת.
ראש השנה. תתקיים אי"ה דרשה קצרה לפני קריאת בשריית בשריית הימים. בשעות הצהריים נצא אי"ה ליתשליך. לאחמ"כ סעודת 'זכר לקידוש החדש'. שיעורים בענייני דיומא מפי דרשנים.

שבת שובה. דרשת שבת שובה בשחרית לפני קריאת התורה.
יום הכיפורים. במהלך היום בין התפלות ינשאו דרשות. כבכל שנה גם השנה נזכה אי"ה להנות מאמרי פיו של הרה"ג **אליהו לוי** המגיע בכל שנה מביריה הצפונית הרחוקה לשבות עמנו ביום הכיפורים. השנה תתקיים אי"ה מסגרת לימוד לנערים בין מוסף למנחה. סעודת מוצאי יו"כ. למחרת יום כיפור (שמחת כהן) תתקיים אי"ה סעודת החזנים.

בס"ד

חברת בחורים חכמת שלמה

לע"נ מורנו הגרש"ז אולמן זצ"ל ראב"ד מודיעין עילית

הודעה משמחה

גם השנה תתקיים אי"ה **מסגרת תורנית** לבחורים שאינם נמצאים בישיבה
בראש השנה וביום הכיפורים הבעל"ט (יתכן שגם בחלק מימי חג הסוכות ובשמע"צ)

המסגרת כוללת: * תפילות בקהלתנו * סעודות החג, עיו"כ, ומוצאי יו"כ * לינה (לבחורים הגרים מחוץ לעיר) * שיעורים ודרשות בענייני דיומא * תכניות מגוונות * ועוד.
והכל באווירה שמחה הראויה לימים אלו

לפרטים והרשמה:

0527167567

זמני התפילות בקהילתנו
ק"ק עדת יראים-אושטרייך מודיעין עילית
 נתיבות המשפט 111 ב'

משמרות הכהונה והלויה על פי חשבוננו של מורנו הגר"י שווארץ שליט"א.
 רשימת המשמרות מופיעה גם בלוח/ספר דבר בעתו של הגר"מ גנוט שליט"א

יום חול	זמני התפילות לחדש אלול									
	שוי"ט וימים מיוחדים				יבנה המקדש					
מנחה וערבית	מנחה לפניו	שחרית	מנחה	ערבית מוצאי	כהנים	לוויים	מוסף	ביה"ע	מסכת שבת	
6:40	6:00	8:30	6:00	7:15	ישוע	מתניהו	י	הבאר	ט	
6:30	5:50	8:30	5:50	7:05	שכניהו	שמעי	ו	אז ישיר	י	
6:20	5:40	8:30	5:40	6:55	אלישיב	עזראל	ל	מי כמכה	יא	
סליחות				ימים א'-ג': *5:00 ער"ה: *4:00				שחרית: *6:00		

ייתכנו שינויים. יש להתעדכן מראש. -- עי' ביום הבא -- עי' ביום הקודם

יום חול	זמני התפילות לימים הנוראים תשפ"ה									
	יבנה המקדש				ערבית מוצאי					
מנחה לפניו	ערבית	סליחות	שחרית	מנחה	ערבית מוצאי	כהנים	לוויים	מוסף	ביה"ע	מסכת שבת
כ"ו-כ"ח אלול	6:15	*5:00	*6:00	6:15	6:15	קיום מנייני הסליחות בזמן תלוי בקי! הרשם עוד היום: 0527167567				
ערב ר"ה	---	*4:00		---	---	---				
א' דראש השנה	5:45	---	5:40	5:45	---	שיר של מוסף: הרנינו (צא)				
ב' דראש השנה	5:45		6:40	5:35	5:45	---				
האזינו שבת שובה	5:35	---	8:30	5:35	6:45	יקים	חשביהו	כ	הבאר	יב
צום גדליה	---		---	---	---	5:30				
עשי"ת (ה'ח' תשרי)	6:05	*5:00	*6:05	6:05	6:05					
ערב יום כיפור	---	*5:15	---	---	1:00					
יום כיפור החל בשב"ק	1:00	כ"נ: 5:35	---	5:30	3:15	חפה	שובאל	ה	אז ישיר וקל	יג

ייתכנו שינויים. יש להתעדכן מראש. -- עי' ביום הבא -- עי' ביום הקודם

ברכת מזל טוב לדידנו היקר ר' אליה שוקר שליט"א ולכל משפחתו לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח אביעד שליט"א בשעה טובה ומוצלחת יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים המברכים: בני הקהילה פרנסיה ומנהיגיה

ברכת מזל טוב לדידנו היקר ר' שמעון שוסטר שליט"א ולכל משפחתו לרגל הכנס בנו הבה"ח יונתן שליט"א לנועם עול תורה ומצוות יהי רצון שיזכו אביו ואמו לרוות ממנו רוב נחת דקדושה המברכים: בני הקהילה פרנסיה ומנהיגיה

העלון נתרם ע"י אחד מחברי קהלתנו החפץ בעילום שמו להצלחת התורם ובני משפחתו
